

# KUL TÚRA SLOVA

*Vedecko-popularizačný  
časopis  
pre jazykovú  
kultúru  
a terminológiu*

*Orgán  
Jazykovedného ústavu  
Ludovíta Štúra SAV  
a Jazykového odboru  
Matice slovenskej*

HLAVNÝ REDAKTOR

Matej Považaj

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Sibyla Mislovičová

REDAKČNÁ RADA

Adriana Ferenčíková, Ján Findra,  
Juraj Glovňa, Robert Hammel,  
Renáta Hlavatá, Ingrid Hrubani-  
čová, Nicol Janočková, Ján Ka-  
čala, Anna Maričová, Sibyla Mis-  
lovičová, Jozef Mlacek, Slavomír  
Ondrejovič, Matej Považaj, Mária  
Šimková, Iveta Vančová, Pavol  
Žigo

REDAKCIA

813 64 Bratislava, Panská 26

ŽIGO, Pavol: O Proglase na záver  
Roka Konštantína a Metoda ..... 321

## Z HISTORICKEJ LEXIKY

KRAJČOVIČ, Rudolf: Z lexiky stre-  
dovekej slovenčiny s výkladom ná-  
zvov obcí a miest (42) ..... 328

## ZO STUDNICE RODNEJ REČI

ŠIMUNOVÁ, Dagmar: *Ej, ženy, ženič-  
ky, dávajte handričky za dobré ihlič-  
ky, za pekné špendlíčky* ..... 337

## ROZLIČNOSTI

*Centrál – v Centráli, Central – v Cen-  
trale*. S. Duchková ..... 341

## SPRÁVY A POSUDKY

Za doc. PhDr. Františkom Kočišom,  
CSc. M. P o v a ž a j ..... 344  
Nárečie ako klenot. M. D e n c i o v á . 346  
Nová monografia z okruhu lexikálnej  
a syntaktickej sémantiky. J. K a č a l a 349  
Opakovanie je matkou múdrosti. A.  
R a m š á k o v á ..... 354

## Z NOVÝCH VÝRAZOV

Z rukopisu pripravovaného Slovníka  
súčasného slovenského jazyka (40).  
M. A v r a m o v o v á ..... 362  
Slová, ktoré nenájdete v Krátkom  
slovníku slovenského jazyka (6). M.  
P o v a ž a j ..... 368

Obsah 47. ročníka ..... 374

Index 47. ročníka. S. M i s l o v i č o -  
v á ..... 376

**Oprava.** – V článku *Najstaršie svedectvo o jazyku z konca 9. storočia* autora P. Žiga (Kultúra slova, 2013, roč. 47, č. 5) opravujeme text pod obrázkom č. 3 na s. 260 takto: Variant grafémy **M** v dolnom riadku hlaholského textu (podčiarknuté), krúžkami sú označené variantné podoby grafémy *l* s vodorovnou priečnou spojnicou oproti klasickej podobe grafémy *l* bez vodorovnej línie.

Autor sa čitateľom ospravedľňuje.

# KULTÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA, vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV a Jazykového odboru Matice slovenskej. Ročník 47, 2013, č. 6 (10. 12. 2013). Sídlo vydavateľa a adresa redakcie: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, Panská 26, 813 64 Bratislava. IČO 00167 088. Matica slovenská – Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine za podpory grantu Ministerstva kultúry SR. Hlavný redaktor PaedDr. Matej Považaj, CSc. Výkonná redaktorka PhDr. Sibyla Mislovičová. Grafická úprava Oto Takáč. Technický redaktor Vladimír Radik. Vychádza šesťkrát ročne. Ročné predplatné 7,20 €, jednotlivé čísla 1,20 €. Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma Vydavateľstvo Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin, e-mail: [periodika@matica.sk](mailto:periodika@matica.sk), tel. 043/4012839. Evidenčné číslo 3696/09. Podávanie novinových zásielok povolené OZSSRP Banská Bystrica č. 1325/94-PTP z 25. 4. 1994. ISSN 0023-5202

Distributed by Vydavateľstvo Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin, Slovakia. Distribution rights are held by KUBON and SAGNER, P.O.B. 34 01 08, D-8000 München, Germany.

© Jazykovedný ústav Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave

© Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine

Vytlačila Tlačiareň BEN&M, Miriam Uličná, Turčianske Teplice 2013

Cena 1,20 €

## *O Proglase na záver Roka Konštantína a Metoda*

PAVOL ŽIGO

K najvýznamnejším kultúrnym a spoločenským výročiam, ktoré sme si v roku 2013 pripomínali, patrí 1150. výročie príchodu Konštantína a Metoda a ich učeníkov na naše územie. S ich pôsobením – najmä v duchovnej oblasti – je spätá pamiatka, ktorej chceme na záver Roka Cyrila a Metoda venovať naše zamyslenie. Je to známy *Proglas k svätému evanjeliu*, o ktorom s hrdosťou možno povedať, že patrí k najstarším svedectvám o jazyku našich predkov na našom území. Je nielen reflexiou tej doby, prostriedkom na vnímanie množstva zložitých duchovných, historických, spoločenských a jazykových javov, v ktorých sa rodili základy jednoty. Štátnej, právnej, ale najmä duchovnej a kultúrnej. Úcta k slovám zloženým do nášho prvého najstaršieho umeleckého textu by mala ostávať súčasťou nášho duchovného vedomia najmä preto, že naše kultúrne a dejinné medzníky čím ďalej, tým silnejšie vnímame ako prvky zaostalosti, ktoré už nemajú v našom dnešnom živote miesto, ktoré patria do minulosti. A tá bola zložitá, popretkávaná množstvom obrátov, ktoré neobišli ani jazyk. Žiaľ, jemu ani pamiatkam z veľkomoravského obdobia sa v našej jazykovede v posledných dvoch-troch desaťročiach nevenovala pozornosť ani napriek tomu, akú úctu a pozornosť by si tieto texty ako súčasť našej kultúrnej histórie zasluhovali. Veď veľkomoravská misia aj na začiatku 21. storočia ostáva najvýraznejším medzníkom v našich dejinách, celospoločenským, zjednocujúcim,

štátotvorným a historickým skutkom, ktorý viedol k zmene duchovného, kultúrneho a hospodárskeho usporiadania strednej, južnej či juhovýchodnej Európy a presiahol jej administratívne aj časové hranice. Dosah účinkovania Konštantína, Metoda a ich žiakov na našom území dokazuje množstvo textov, ktoré mali zhrnújúce poslanie: vyložiť našim predkom *vsiaku pravdu* i *dobry zakon*, čo v súčasnom jazyku znamená *všeobecnú spravodlivosť* – duchovnú aj svetskú. Stalo sa tak v jazyku, ktorý z dnešného pohľadu obsahuje až priveľa znakov takého typu, na akom sociolingvisti 21. storočia skúmajú zmeny v súčasnom jazyku...

Dlhý čas sa činnosť Konštantína a Metoda na našom území vysvetľovala ako misionárska činnosť a solúnskym bratom sa pripisoval prívlastok *vierozvestcovia*. Takáto interpretácia ich pôsobenia na našom území sa obmedzovala len na vieroučnú, misionársku a pastoračnú činnosť. Podrobné a postupné štúdium dejín, kultúry, staroslovienskej písomnosti a jej interpretácia posunuli poznanie problematiky k tomu, že kresťanstvo a staršie formy organizovania spoločnosti boli na území Veľkej Moravy známe aj v časoch pred príchodom byzantskej misie na toto územie. Dokazujú to záznamy spreď roku 863, ale aj text zo *Života Metodovho*, v ktorom sa o posolstve kniežaťa Rastislava k cisárovi Michalovi III. uvádza: *Božou milosťou zdraví sme, i prišli k nám učítelia mnohí, kresťania z Vlách i z Grécka i z Nemiec, učiac nás rozlične. Ale my Slovieni sme prostý ľud a nemáme, kto by nás napravil na pravdu a zmysel vyložil*. Z autentických historických textov a z ich neskorších odpisov je známe, že územie Veľkej Moravy ešte pred byzantskou misiou ovplyvňovali kresťanské misie franského a bavorského pôvodu. Dôkazom toho, že Konštantín a Metod neprišli na územie pohanov a že neprinesli novú vieru, ale že ich hlavný zmysel bol v zjednotení kresťanov v duchu byzantskej tradície, je vysvätenie kostola pri Nitre r. 828 arcibiskupom Adalrámom. Sila zjednocujúceho procesu byzantskej misie sa prejavila nielen v náboženskej sfére, ale zasiahla aj spoločenskú, hospodársku a právnu oblasť. Tieto prvky ich misie mali veľký význam z hľadiska vnútorného usporiadania štátu, ustáľovania práva a aj vtedajšej vnútornej i zahraničnej politiky.

Výrazným a veľmi účinným prostriedkom na dosiahnutie tohto cieľa mohol byť preklad evanjelií do jazyka zrozumiteľného domácomu obyvateľstvu, do starosloviensčiny. *Zmysel a šírenie Písma* v domácom kresťan-

skom prostredí zvýraznil Konštantín v známej skladbe *Proglas* (Predspev) slovami: *Kto môže všetky podobenstvá povedať, čo národ bez kníh obžalujú, usvedčia, že nehovorí hlasom zrozumiteľným? Ved' čo by ten muž poznal všetky jazyky, nevyslovil by bezmedznú ich bezmocnosť. Predsa však svoje podobenstvo prikladám, významu mnoho v málo slovách hovoriac. Lebo sú bez kníh nahé všetky národy, bo nemôžu sa borit' v boji bez zbroja s protivníkom a duši našich záhubcom, odsúdené sú večnej muke za korisť.* Text *Proglasu* našiel A. F. Hilferding v r. 1858 ako súčasť srbského rukopisu, ktorý sa na pergamene zachoval zo 14. storočia. Jedinečnosť textu *Proglasu* vyzdvihol jazykovedec Roman Jakobson v r. 1943 konštatovaním, že tento text „... nemá obdobu v poézii 9. storočia, písanej európskymi jazykmi, ba dlho po nej ani v ďalších obdobiach“. Posun od Jakobsonovho konštatovania o poetickom základe *Proglasu* vyvoláva začiatkom 21. storočia metrická pravidelnosť skladby, ktorá mala v duchovnom svete, v integračnom procese a stabilizovaní domáceho jazyka výsostné postavenie. Napriek tomu, že mu literárna história pripisovala spočiatku prívlastok prozaického textu, neskôr básne, štruktúra textu, jeho obsah a úroveň súčasného poznania privádza k spomenutému posunu. Je ním konštatovanie, že ide o text, ktorý bol výsostne určený na spev. Išlo pravdepodobne o paralelu k žánru nazývanému hymnus, o vtedajšiu podobu spievaného oslavného textu na začiatku liturgie, ktorým sa vzdával uvítací hold nielen jej obsahu, ale navyše skutočnosti, že zaznie v domácom jazyku. Spievanú podobu evokuje presná slabičná štruktúra každého verša s cezúrou, predpokladanou fyziologickou pauzou potrebnou na nádych. *Proglas* má nielen metrický charakter byzantskej skladby – jambický trimeter z klasickej gréckej drámy, ale prísne dodržiava aj ostatné znaky byzantských bohoslužobných obradov, ktoré boli buď poskladané z citátov z Biblie, alebo išlo o parafrázované biblické texty. Chronologicky tak treba predpokladať, že preklady evanjelií a aj ďalšie časti prekladu Biblie do staroslovienečiny vznikli ešte pred príchodom byzantskej misie na naše územie, resp. počas nej, a až v nadväznosti na ne vznikol text *Proglasu*. Dokazujú to jeho jednotlivé verše s citátmi, resp. parafrázami biblických textov: vo veršoch 6 – 7 *Proglasu* Prorocká kniha Izaiáš, 35, 5; Evanjelium podľa Matúša, 11, 5; Evanjelium podľa Lukáša, 7, 23; verš 11: List apoštola Pavla Efezanom, 2, 8; verš 12: Evanjelium podľa Matúša, 6, 20; Evanjelium podľa Lukáša, 12, 33; verš 47: Prvý list apoštola Pavla

Korint'anom, 14, 16; verš 49: tamže, 13, 1; verš 52: tamže, 14, 19; verš 63: Evanjelium podľa Lukáša, 8, 21; 11, 28; Evanjelium podľa Jána, 8, 47; verš 67: Evanjelium podľa Marka, 4, 8; verše 73 – 74: Prvý list apoštola Pavla Korint'anom, 14, 6 – 9; verš 99: Prvý list apoštola Pavla Korint'anom, 10, 12; verš 101: Evanjelium podľa Matúša 25, 34.

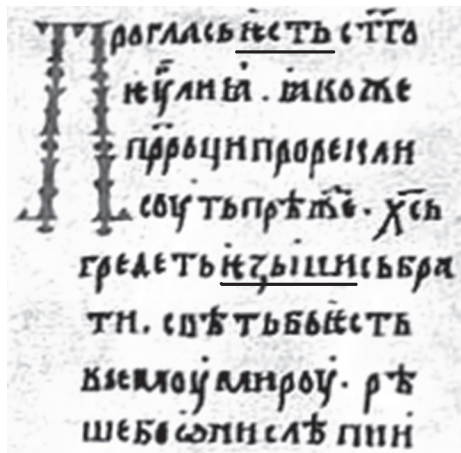
Naše tvrdenie, že text *Proglasu* bol určený v prvom rade na spev a že spev sa v duchovnom prostredí nášho územia v tom čase rozvíjal, dokazujú inojazyčné záznamy najvyšších inštitúcií, napr. list pápeža Jána VIII. Metodovi zo 14. júna 879, v ktorom sa píše: *Počuli sme, že omše spievaš v barbarskej reči* (t. j. slovienskej; *in sclavica lingua*). Z neskoršieho obdobia to dokazujú texty kánonických vizitácií, podľa ktorých sa v 10. a 11. storočí kánonické hodinky a omše spievali po sloviensky (*Canonices horas et Missas in slavonica lingua decantates fuisse, constat*). Ďalším dôkazom toho, že *Proglas* bol určený na spievanie, je aj názov: *Pro-glas*: základ *glas*-mal v staroslovienskej význame „spev“ a v slove *glasba* sa dodnes zachoval napr. v slovinčine. V tomto duchu slovo *proglas* charakterizoval aj muzikológ profesor L. Chalupka tak, že sa v prenesenom zmysle mohlo vyskytovať aj v hudobnej terminológii. Etymologicky hlas = *glas*, resp. *glasba* znamená v južných slovanských jazykoch ‚hudbu‘. Slovo *hlas* v starej češtine označovalo aj spev, resp. nápev, ktorý je spievaný, nie je zapísaný v notách (citované podľa J. Zambora, 2013, s. 16). *Proglas* má pre svoje jedinečné poslanie významné miesto v celom staroslovienskom písomníctve, z nášho pohľadu navyše aj preto, že je spätý s našim územím.

Reprezentatívne komentované vydanie *Proglasu* v dokonalom prebásnení V. Turčányho vyšlo v roku 2004 a majster V. Turčány v ňom dodržal všetky metrické zákonitosti jambického trimetra, versologických schém klasickej gréckej drámy, ktorá bola vzorom pôvodnej staroslovienskej umeleckej tvorby. Aj preto, že z vývinu jazyka je známe, že prízvuk bol v staroslovienskej iný, ako ho vnímame v súčasnom jazyku, menil sa a vyvíjal pod vplyvom postupných zmien v hláskosloví a prízvuk sa v slovenčine v porovnaní s množstvom slovanských, najmä južnoslovanských a východoslovanských jazykov stabilizoval. Slovné prízvuky, prízvučnosť – neprízvučnosť slabík či predpôň v staroslovienskej v porovnaní s dnešným slovenským jazykom boli úplne odlišné, preto aj porovnanie a vnímanie metrických systémov týchto dvoch jazykov je náročné.

Na myšlienku o tom, že *Proglas* bol textom určeným na spev, upozornil na sklonku svojho života profesor Ján Stanislav konštatovaním, že pri liturgických úkonoch sa pri týchto obradoch texty spievali už dávno. Pôvodne po latinsky a grécky a v nadväznosti na túto tradíciu vznikla u nás logická potreba spievať ich po prijatí kresťanstva „naším jazykom“. Ako vzor si tu treba uvedomiť tradičný polyfonický gregoriánsky chorál a preklad Homílií Gregora Veľkého z 9. storočia. Veď pôvodné liturgické texty sa na našom území začali spievať podľa kánonického práva ešte pred cyrilo-metodskou misiou, t. j. v časoch bavorskej aj talianskej misie. Prítomnosť spevu v rámci liturgie dokazuje takisto aj starosloviensky preklad Misálu, omšovej knihy známej ako *Kyjevské listy*. Východiskom prekladu je latinský text, ktorý sa používal v Akvilejskom patriarcháte a v Salzburgu a je v ňom veľké množstvo znakov z oblasti hláskoslovnia a slovnej zásoby, ktoré sú dôkazom veľkomoravského pôvodu tohto prekladu. O tom, že text *Proglasu* bol určený na spev, svedčia ekfonetické značky nad textom (*neumy*), ktoré určovali spôsob spevu, veď v druhej polovici 9. storočia sa okrem misálu spieval aj žaltár. Najstarší z nich, *Sinajský žaltár*, sa síce zachoval len v odpise z 11. stor., ale je v ňom veľké množstvo prvkov, ktoré sa už v 11. storočí nepoužívali. Sú svedectvom toho, že ich pôvod siaha do starších originálov, do čias ich produktivity.

*Proglas* má okrem spomenutých jazykových, metrických, umeleckých a duchovných hodnôt v našej národnej kultúre dve prvenstvá. Prekladateľské licencie básnikov, ktorí umelecky približujú obsah staroslovienskeho textu, nemusia rešpektovať všetky vlastnosti originálu. Napriek tomu sa nám žiada upozorniť aspoň na dve z nich. V doterajších prekladoch sa prvý verš *Proglasu* tradične prekladal v prvej osobe (*Evanjeliu svätému som predslovom, Som spev pred svätým evanjeliom, Som predhlas svätého evanjelia*). Vieme, že pôvodný veľkomoravský text *Proglasu* sa v písomnej podobe nezachoval a známy je len jeho neskorší odpis v cyrilike. V tomto odpise sa o *Proglase* v prvom verši hovorí v tretej osobe: *Прогласъ естъ...*, čo by v dnešnom jazyku znamenalo *Toto je predspev (k svätému evanjeliu...)*. Jedinú podobu, adekvátnu prepisu z 12. storočia, uvádza J. Stanislav (J. Stanislav, 1957, s. 79) v podobe *Toto je prívet k svätému evanjeliu* (prehľad edícií pamiatky pozri v práci K. Habovštiakovej, E. Krošlákovej, 1993, s. 83, 86, 89 a 91). Tretia osoba v pôvodnom texte potvrdzuje hymnický cha-

akter textu a vylučuje jeho „personifikáciu“, ktorá v 9. storočí bola v takomto kontexte neprijateľná (pozri prvý riadok na obrázku).



*Proglas* je oslavou textu evanjelia a úlohou evanjelií bolo v tom čase spájať v kresťanstve; v treťom verši *Proglasu* sa píše: *Christe gředeti jęzŷkъ sьbъra-ti*. Tradične sa tento verš prekladá *Kristus prichádza zhromažďovať národy* (E. Pauliny, 1964, J. Zambor, 2013), *Kristus prichádza zhromažďovať jazyky* (V. Turčány, 2011). Slovo *jęzŷkъ* však v staroslovienčine malo aj význam, ktorý umocňuje prvé dva významy a prekladatelia *Proglasu* si ho neuvedomili: okrem *národov* a nositeľov rozličných *jazykov* bolo úlohou evanjelia, ktoré sa *Proglasom* oslavovalo, zjednotiť v kresťanstve, pretože výraz *jęzŷkъ* mal v 9. storočí aj význam *pohan*. Z toho vyplýva, že oslavná sila evanjelia sa prostredníctvom *Proglasu* umocnila spojením všetkých troch významov: *jęzŷkъ* = 1. *národ*, 2. *jazyk*, 3. *pohan*. Išlo o nepredstaviteľnú silu spievaného textu, a to hneď na začiatku skladby, ktorá sa spievala v chrámoch pred liturgiou!

Akýmikoľvek umeleckými prostriedkami sa súčasní básnici snažia priblížiť obsah *Proglasu* dnešnému čitateľovi, mohutnosť a význam tohto diela ostanú vždy len sprostredkované. Preto, lebo v čase vzniku skladby máme v porovnaní so súčasnosťou do činenia s iným jazykom, išlo o iné spoločenské a historické usporiadanie, o iné poslanie textu, určeného prvotne na spev, t. j. o iný žáner a iné súvislosti. A možno, že z úcty k tejto skladbe by nebolo treba pokusmi o čo „najdokonalejšie“ prebásnenie dotýkať sa posvätnej po-



vahy tejto skladby, ktorou sa v tom čase oslavoval príchod Božieho slova, ktoré spájalo, po prvýkrát zaznelo a zaznievalo v našich chrámoch a v našej reči, zrovnoprávnenej v jej liturgickej funkcii s vtedajšími svetovými jazykmi uznávanými vtedajšou mocou. Taká by mohla byť podstata dnešného vnímania *Proglasu* a pravdepodobne taký bol aj zámer jeho tvorcu. Do duše každého súčasného čitateľa či vnímateľa tohto textu preniká toľko obohacujúcich zážitkov, koľko je schopný vnímať v každom verši. Svedectvom je umelecké spracovanie množstva reminiscencií a ich umeleckého stvárnenia vo vydaní jeho prekladov a básnických interpretácií (pozri Proglas, 2012). Súčasťou duchovného obohatenia každého čitateľa *Proglasom* by malo byť uvedomovanie si mohutnosti jeho spievanej podoby v kresťanskom svätostánku v staroslovienskom jazyku. Súčasťou kultúrneho dedičstva každého vzdelaného národa je aj text, ktorý je jedinečný a vníma sa ako národný kultúrny klenot. *Proglas* by mal v takejto podobe prenikať do duchovného sveta každého, kto je nositeľom nášho jazyka a ctí si svoju kultúrnu, duchovnú a historickú minulosť.

#### LITERATÚRA

KROŠLÁKOVÁ, Ema – HABOVŠTIÁKOVÁ, Katarína: Z tvorby solúnskych bratov a ich žiakov. Trnava: Spolok sv. Vojtecha 1993. 156 s.

KROŠLÁKOVÁ, Ema – HABOVŠTIÁKOVÁ, Katarína: Základy slavistiky a starosloviencina. Textová príručka. Nitra: Vysoká škola pedagogická v Nitre, Fakulta humanitných vied 1994. 218 s.

PAULINY, Eugen: Slovesnosť a kultúrny jazyk Veľkej Moravy. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry 1964.

Proglas. Bratislava: Perfekt 2004. 68 s.

Proglas. Bratislava: Perfekt 2013. 68 s.

Proglas. Preklady a básnické interpretácie. Kolektív autorov. Bratislava: Literárne informačné centrum 2012. 78 s.

STANISLAV, Ján: Dejiny slovenského jazyka. Zv. 3. Texty. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1957. 328 + 24 s.

TURČÁNY, Viliam: Poznámky a vysvetlivky k Proglasu. In: Proglas – modlitba, odkaz a program na stáročia. Zostavila Z. Artimová. Bratislava: Katolícke noviny 2011, s. 27 – 47.

ZAMBOR, Ján: O Proglase a jeho slovenských básnických prekladoch. In: Studia Academica Slovaca. 42. Red. J. Pekarovičová – M. Vojtech. Bratislava: Univerzita Komenského 2013, s. 13 – 38.

# Z HISTORICKEJ LEXIKY

---

## *Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladmi názvov obcí a miest (42)*

RUDOLF KRAJČOVIČ

**Olšovane**, pl., **Olšovjane**, pl. ľud. živý názov osadníkov bývajúcich v blízkosti jelšového hája, názov od koreňa *olšov-* (od *olša*) obyvat. kolekt. príp. -'ane, -jane (k názvu je blízky morav. názov *Olšany*, MJMS 178); p. heslá *olša*, *olšový*. – *Ilswa* 1272, *Elswa* 1290, *Osswa* 1630, *Olssowjany* 1773, *Olssowjany* 1808, *Olšovjany* 1920, *Olšoviany* 1927, *Olšovany* 1948, dnes *Olšovany*, obv. Košice-okolie; najstaršie záznamy sú pomadžar. s odsunutím konc. -ny, no možno ich čítať ako *Jelšava* (porov. najstaršie záznamy sloven. názvu mesta *Jelšava Illswa* 1243, *Elswa* 1271, *Ilswa* 1344, *Jelssawa* 1564, VSO I. 519), napokon novší názov obce *Olšava* (*Osswa* 1630) mohol byť motivovaný názvom riečky *Olšava*, ktorá chotárom obce (s n. v. 216 – 357 m) preteká (k zmenám *o-* na *i-*, *e-* v stadžar. na začiatku sloven. názvu alebo slov p. Šm.Vd 480); v ľud. prostredí vznikol názov osadníkov v podobe *Olšov'ane*, z neho neskôr *Olšovjane*, z ktorého po novej úprave vznikla dnešná podoba názvu *Olšovany*.

**omasta**, f. masť na masenie potravy, prenes. niečo zlepšené, lepšie ako iné, tak dnes v sloven., SSJ II. 561, v náreč. i *omastok*, SSN II. 607, apel. v podobe *omasta* doložené v 17. stor., HSSJ III. 294 (čes. *omasta*, *omastek*, poľ. *omasta* atď.); p. heslá *omastina*, *omastiný*.

**omastina**, f., topon. apel. masť, tuk, prípad. sadlo na masenie potravy, na úpravu pokrmu pražením (apel. od *omasta* príp. -ina zrejme podľa slov označujúcich veci na úpravu jedla typu *korenina*, *zelenina*, pričom tvorbu topon. apel. mohlo ovplyvniť apel. *slanina*, z ktorej sa získava masť; p. heslo *omasta*. – *Lehota* 1389, *Lyhotka* 1481, *Mazna Lehota* 1483, *Omazchyna Lhota* 1485, *Omastina Lehota* 1598, *Omasztina* 1773,

*Omastina* 1808, *Omastiná* 1920, dnes *Omastiná*, obv. Bánovce nad Bebravou; obec sa pôvodne nazývala *Lehota* (1389), *Lyhotka* (1481); názov od apel. *lehota* vo význame „osada na istý čas oslobodená od daní alebo iných dávok“ (viac v hesle *lehota*); v 15. stor. k názvu pribudol prívl. *Masná* v živej ľud. výslovnosti *Masná Lehota*, čiže osada oslobodená od daní nazývaná *Lehota*, ktorá má vzťah k masti, k jej výrobe a pod.; už v stredoveku k názvu *Lehota* pribudol nový prívl. v podobe *Omastiná* (porov. *Omazchyna Lhota* 1485, *Omastina Lehota* 1598) v pre-pise *Omastiná Lhota*, *Omastiná Lehota* (iste zmenou názvu *Omastina* na formu adj. *Omastiná*); výklad potvrdzuje názov blízkej obce *Kšinná* (*Xynna* 1352, *Ksyna* 1485, viac v heslách *kš*, *kšina*, *kšinný*) s rozsiahlymi pasienkami (VSO II.), názov od zvukomal. slov *kš*, *kšš*, ktoré sa používali pri pasení na privolávanie alebo odháňanie najmä pasúcich sa ošípaných; hist. názov *Omastina* (neskôr *Omastiná*) bol teda motivovaný povinnosťou osadníkov v službách panstva zhotovovať omastu, masť, tuk zo slaniny ošípaných, bravov; z paralel. názvov *Omastina*, *Omastiná* (*Lehota*) sa ustálil názov v adj. forme *Omastiná*.

**omastiný**, -á, -é, topon. adj. niečo majúce vzťah k omaste, k masti, k ich výrobe, ich použitiu a pod.; p. heslá *omasta*, *omastina*.

**opát**, m. predstavený mužského kláštora v katol. cirkvi, v sloven. *opát*, apel. hist. doložené v 17. stor., HSSJ III. 310 (čes. *opat*, poľ. *opat*, Brück. 380); p. heslo *opátov*.

**opátov**, -a, -o, men. adj. patriaci opátovi, predstavenému kláštora; p. heslo *opát*. – *Gezte* 1238, *Villa abbatis* 1424, *Appati Zkalka* 1598, *Opatowa* 1773, *Opátová* 1808, *Opátová* 1808, *Opatová* 1920, dnes *Opatová*, obv. Trenčín; najstarší záznam *Gezte* (1238) je pomad'arčený sloven. názov *Gosté* utvorený od hist. apel. *gost* v pl. forme *gosté* (z psl. *gostje*) s významom „osadníci prisídlení s dobrým úmyslom“ (kons. g- v zázname datuje vznik názvu pred 12. stor.); lat. záznam v 15. stor. (*Villa abbatis* 1424) obsahuje údaj, že pôvodná usadlosť patrila pred 15. stor. predstavenému kláštora opátovi, potvrdzuje to aj poznatok z dejín obce, že od 13. stor. sa osada stala majetkom benediktínskeho kláštora na Skalke (porov. záznam z r. 1598 *Appati Zkalka*); v sloven. prostredí vznikol názov v tvare prívl. adj. fem. *Opátová* (osada, usadlosť), z neho novšou úpravou vznikol dnešný názov *Opatová*. – Obec *Opatová* je dnes časťou mesta Trenčína.

**Opátovci**, pl., expr. živý ľud. názov obyvateľov usadlosti v službách opáta, názov utvorený od apel. *opát* kolekt. príp. *-ovci* ako v slovách *synovci*, *štitovci*; p. heslo *opát*. – *villa Trensciniensis sancti Ypoliti* 1113, *Apaty* 1378, *Opatowcze* 1773, *Opátowce* 1808, *Opatowce* 1920, dnes *Opatowce*, obv. Trenčín; najstarší záznam je lat. (1113) vo voľnom preklade usadlosť sv. Hypolita pri Trenčíne, prípad. patriaca Trenčínu, záznam zo 14. stor. v pre-pise *Apáti* (1378) je maďar. (od apel. *apát* v tvare privl. adj.), t. j. opátova osada, usadlosť (k pôvodu maďar. apel. *apát* p. Kn.MNy I. 1. 63); v sloven. prostredí sa usadlosť chápala ako veľkorodina slúžiaca predstavenému kláštora opátovi a to motivovalo vznik názvu v podobe *Opátovci*, z neho neskôr topon. príp. *-ovce* vznikla po úprave dnešná podoba názvu *Opatowce*.

Podobne sa vyvíjali názvy *Opatowce nad Nitrou*, obv. Prievidza (*Apathy* 1424, *Bojnicz Opatowcze* 1773, *Opatowce nad Nitrou* 1927) a *Livinské Opatowce*, obv. Topoľčany (*Levna Apathy* 1340, *Livinske Opátowce* 1808, *Livinské Opatowce* 1920).

**opina**, f., topon. apel. priestor niečím obkľúčený, akoby obopnutý, t. j. dookola obkolesený niečím, v teréne lesom, pahorkami a pod.; apel. utvorený od koreňa *op-* v slovách *opnúť*, *opínať*, *obopínať* vo význame „obkľúčiť, obkolesiť“ príp. priestoru *-ina* (ako v slovách *dolina*, *nížina*), v sloven. náreč. verb. *obopínať* má aj význam „obtáčať dookola“, SSN II. 488 (blízke stčes. *opinati se* niečím sa obklopovať, MSCS 264); p. heslo *opnúť*. – *Opyna* 1418, *Opina* 1808, *Stará Opiná* 1920, *Opiná* 1927, dnes *Opiná*, obv. Košice-okolie; názov motivovaný polohou založenej osady obklopenej pahorkami, svahmi pahorkov; výklad potvrdzuje vznik obce s pahorkatinným chotárom (s n. v. 337 – 844 m) v doline rieky Olšavy v Košickej kotline, čiže v teréne obklopenom svahmi pahorkov; novšie k pôvod. názvu *Opina* pribudol privl. *Stará* (1920) zrejme s prihliadnutím na novší maďar. názov *Ófalu* zložený z maďar. adj. *ó-* starý a apel. *falu* usadlosť, dedina a pod.; v sloven. prostredí sa už v stredoveku ustálil názov *Opina*, z ktorého po úprave vznikla dnešná podoba názvu v tvare adj. fem. *Opiná*.

**opnúť**, verb. obkľúčiť, obkolesiť; p. heslo *opina*.

**opoj**, m., topon. apel. priestor v teréne nasiaknutý vodou; apel. *opoj* odvođené od slovesa *opojiť* s hist. významom „nechať nasiaknúť vodou“, viac v hesle *opojiť*. – *Opoy* 1266, *Apay* 1341, *Opaj* 1773, *Opoj* 1808, *Opoj* 1920, dnes *Opoj*, obv. Trnava; názov motivovaný priestorom presiaknutým vo-

dou v teréne v blízkosti založenej obce; výklad potvrdzuje nívna časť nížinného chotára (s n. v. 128 – 140 m) s lužnou pôdou (VSO II. 349), nívna pôda v časti chotára mohla byť presiaknutá vodou po záplavách z blízkeho Dudváhu; napokon sotva bude náhoda, že v stredoveku boli neďaleko dve obce nazývané *Voderady* (porov. dokl. z r. 1241 *Wedered, alia terra Vedered*, viac v heslách *voda, voderadi*), názvy utvorené od hist. apel. *voderadi* vo význame „služobníci v službách panstva povinní z chotára po záplavách kanálmi odvádzať vodu“; názov v hist. podobe *Opoj* sa zachoval dodnes.

Názov možno vyložiť aj z osob. mena *Opoj* doloženého v Chorvátsku ako meno bána v r. 1238 (uvádza sa v diele St.SJ II. 10 s lit.) v hesle sa dáva prednosť výkladu od hist. apel. *opoj* odvodeného od *opojit'* vo význame „vodou presiaknuť pôdu“ s prihliadnutím na nížinný ráz chotára s lužnou pôdou často zaplavovaného vodami z Dudváhu, ktorý chotárom obce preteká.

**opona**, f., **oponica**, f., hist. apel. úkryt, stan, v sloven. dnes *opona* záves, záclona, apel. *opona* doložené v 15. až 18. stor. vo význame „utkaná látka zakrývajúca niečo, záves a pod.“, HSSJ III. 326 (v sčest. *opona* záves i ochrana, záštita, plachta, MSČS 266 atď.). – *Apon* 1218, *Opon* 1315, *Velké Opoňice* 1808, *Oponice* 1920, dnes *Oponice*, obv. Topolčany. – *Oponh* 1300, *Opponitze* 1773, *Malé Opoňice* 1808, *Oponice* 1920, dnes *Oponice*, obv. Topolčany; pôvodné obce *Malé Oponice* a *Velké Oponice* sa v pol. 19. stor. zlúčili a nová obec dostala názov *Oponice*; podľa hist. dokl. názov obce znel *Opona* (v dokl. *Opon* z r. 1218, 1315 s odsunutím *-a* pričinením pisára, prípad. vplyvom starej maďarčiny); v ľud. prostredí k pôvodnému názvu *Opona* pribudla príp. miesta *-ica* alebo príp. zdrob. *-ica*; pôvodný názov *Opona* (1218, 1315) vznikol zrejme z apel. *opona* s hist. významom „úkryt, stan“ a jeho vznik motivovalo miesto stanov z nepremokavých plachiet (porov. významy v sčest. apel. *opona* „ochrana, záštita, plachta“) určených pre strážnu posádku blízkeho hradu rovnakého názvu (porov. záznam z r. 1321 castrum *Opon*, Reg. Dipl. II. 590), táto skutočnosť motivovala aj vznik názvu pôvodnej osady v blízkosti hradu, ktorá mala zrejme vzťah k spomenutej strážnej posádke; z hist. názvov *Opona*, *Oponica* po zlúčení novších obcí *Malé Oponice* a *Velké Oponice* ustálil sa názov s topon. príp. *-ice Oponice*.

**Orava**, f. územie na severe Slovenska; p. heslá *Oravci*, *Oravec*, *oravský*.

**Oravci**, pl. živý ľud. názov osadníkov pochádzajúcich z Oravy, bývajúcich na Orave. – *Orawcze* 1557, *Orawecz* 1687, *Oravcze* 1773, *Orawce*

1808, *Oravce* 1920, dnes *Oravce*, obv. Banská Bystrica; motiváciou názvu založenej osady boli jej obyvatelia pochádzajúci z Oravy; z hist. dokl. na seba upozorňuje záznam *Orawecz* (1687), t. j. záznam v tvare sg. *Oravec*, ktorý možno vyložiť ako ľud. prímene riečnika osady obývanej obyvateľmi pochádzajúcimi z Oravy, pravda, ak nejde o chybu pisára; neskôr z ľud. názvu *Oravci* topon. príp. pl. *-ce* vznikla už v stredoveku podoba názvu *Oravce*, ktorá sa používa dodnes.

**Oravec**, sg. meno obyvateľa bývajúceho na Orave alebo pochádzajúceho z Oravy s bydliskom na inom mieste Slovenska; p. hes. *Oravci*.

**oravský**, -á, -é, adj. majúci vzťah k Orave. – *Arwa* 1267, v *Podzamku Oravskim* 1618, *Podzámok* 1920, *Oravský Podzámok* 1927, dnes *Oravský Podzámok*, obv. Dolný Kubín; adj. *oravský* zachované vo funkcii orientač. prívl. v dokl. z r. 1618 v spojení v *Podzamku Oravskim*; najstarší záznam je maďar. v prepise *Árva* (1267), v preklade *Orava*, neskôr v spojení *Árvaváralja* (*Arvaváralja* 1873, M.NO 325) vo voľnom preklade usadlosť pod hradom Orava, čiže názov motivovaný polohou obce v blízkosti Oravského hradu či zámku; novšie sloven. názov po úprave nadobudol podobu zloženého názvu *Oravský Podzámok*.

Orientačný prívlastok *Oravský* vo forme mask., fem. i neut. v spojení s inými hist. názvami je novší (porov. *Jasenicza* 1588, *Jasenycza* 1608, *Jasenicza* 1773, *Jasenica* 1920, *Oravská Jasenica* 1949 atď.).

**Ordzov'ane**, pl., **Ordzovjane**, pl. živý ľud. názov obyvateľov s príbytkami v blízkosti niečoho tmavočervenej, hrdzavej farby, v blízkosti zhrdzaveného železa, prípad. pri zavodnenom teréne porastenom rastlinstvom s tmavočervenými kvetmi, napokon možné aj v blízkosti smrekového lesa a pod.; názov vznikol od koreňa *ordzov-* v adj. *ordzový* od apel. *rdza* (psl. *rɔdja*, z neho *rɔdza*, blízke stčes. *rzě*, *rzavý*, najbližšie poľ. *rdza*, *rdzawy*), v sloven. *hrdza*, *hrdzavý*, v náreč. i *ordza*, *erdza*, *zertz* a pod. SSN I. 622. – *Redyolcz* 1260, *Regolch* 1278, *Alsoragyolch*, *Felseuragyolch* 1428, *Ordzowjany* 1773, *Ordzowjany* 1808, *Ordzoviany* 1920, dnes *Ordzovany*, obv. Levoča; podľa najstarších dokladov názov obce pôvodne mal podobu *Rdzovec* (k maďar. *gy* za sloven. *dz* porov. maďar. názov Prievidze *Privigy*, k maďar. konc. *-olc* porov. maďar. názov sloven. mesta Tisovec *Tiszolc* a pod.), z neho neskôr *Rdzo-vane*, z ktorého už pred 18. stor. vznikla forma *Ordzovjany* (porov. dokl. z r. 1773 *Ordzowjany*) topon. príp. *-any* a predpon. *o-* zrejme

z predložkového spojenia (napr. zo *Rdzovian* vzniklo spojenie z *Ordzovian* a pod.); motiváciou vzniku pôvodného názvu *Rdzovec* (s príp. miesta *-ovec* ako v názvoch *Hlohovec*, *Tisovec* od apel. *rdza* hrdza, prenes. niečo sfarbením pripomínajúce farbu hrdze a pod.) boli zrejme blízke smrekové lesy (napr. v chotári susednej obce Studenec, k tomu VSO III. 100), prípad. lesy v chotári obce Ordzovany s prímiesom smrekovcového porastu, ktorý lesu dodával červenkastý odtieň (k tomu porov. hovor. názov smrekovca *červený smrek*, SSJ I. 204, podobne v náreč. *červení smrek* i *červení smrk*, SSN I. 254); z hist. názvov *Rdzovec*, *Ordzov'any* či *Ordzovjany* po úprave sa ustálil názov *Ordzovany*.

**ordzavý**, -á, -é, adj. hrdzavý, povrch niečoho pokrytý hrdzou, adj. známe v sloven. náreč. SSN I. 623; p. heslo *Ordzov'ane*.

**orech**, m. ovocný strom, *Juglans*, plod tohto stromu, drevo z orechového stromu a pod., v sloven. *orech*, podobne v náreč., apel. *orech* vo význame „plod orechového stromu“ doložené v 16. stor., vo význame „ovocný strom“ doložené v 17. stor., HSSJ III. 348 (čes. *orech*, poľ. *orzech*, k názvu čes. i morav. názov *Ořechov* atď.); p. heslá *orechový*, *Orešane*, *orešský*.

**orechový**, -á, -é, adj. majúci vzťah k ovocnému stromu orechu, k jeho plodom, v sloven. *orechový*, adj. doložené v 17. stor. HSSJ III. 349); p. hes. *orech*. – *Oryhwan* 1299, *Orehwa* 1439, *Orohova* 1444, *Orechova* 1863, *Orechová* 1920, *Orechová* 1945, dnes *Orechová*, obv. Sobrance; názov v tvare adj. fem. *Orechová* motivovaný orechovými sadmi alebo záhradami s prevahou orechových stromov pri humnách príbytkov; výklad má oporu vo výskyte ovocných sadov na nízkych svahoch blízkej pahorkatiny (VSO II. 355); staršie hist. záznamy naznačujú, že vznikali pod vplyvom starej maďarčiny; sloven. názov sa ustálil už v stredoveku a v adj. forme *Orechová* sa zachoval dodnes.

Najstarší dokl. *Oryhwan* (1299) možno čítať *Orechovane* a vyložiť ho ako živý ľud. názov obyvateľov, ktorí sa v službách panstva venovali orechovým sadom a zbieraníu orechov pre panské kuchyne, no záznam je len jediný, preto je pravdepodobnejšie, že ide o chybu pisára alebo o pomadžarčiny záznam sloven. názvu *Orechová* s pripojením maďar. konc. *-n*.

**Orešane**, pl. živý ľud názov obyvateľov usadlosti, ktorí sa v službách panstva venovali ovocným záhradám alebo viniciam, kde medzi ovocnými stromami mali prevahu orechové stromy, s povinnosťou o orechové stromy

sa starať a z nich zbierať orechové plody pre panské kuchyne (názov bol utvorený od koreňa *oreš-*, ten od *orech*, s hist. zmenou *ch* na *š* a kolekt. príp. -'ane); p. heslá *orech*, *orechový*, *orešský*. – Gyows 1296, *Villa Nucum Slavonicalis* 1390, *Oresya* 1420, *Oressaan a. n. Diosffalu* 1437, *Dolne Oressany* 1773, *Dolné Orešany* 1920, dnes *Dolné Orešany*, obv. Trnava. – Gyows 1296, *Villa Nucum Teutonicalis* 1390, *Horne Oressany* 1773, *Horné Orešany* 1920, dnes *Horné Orešany*, obv. Trnava; názvy motivované povinnosťou osadníkov zabezpečovať panskej kuchyni orechové plody, čo súviselo s venovaním sa orechovým stromom, ktoré boli v prevahe v ovocných záhradách, sadoch, prípadne aj vo viniciach; výklad potvrdzuje skutočnosť, že v stredoveku sa obyvatelia obidvoch obcí venovali okrem poľnohospodárstva aj vinohradníctvu (VSO I. 337, 438), v ktorom sa podľa hist. názvu sloven. i lat. (porov. záznam z r. 1390 *Villa Nucum Slavonicalis*, od lat. apel. *nux* orech a záznam z r. 1437 *Oressan a. n. Diosffalu* v prekl. *Orešany* ináč nazývané *Diosfalu*, t. j. z maďar. apel. *falu* dedina a adj. *diós* orechový) pestovali aj orechové stromy; zo živého názvu *Orešane* topon. príp. -*any* vznikla podoba názvu *Orešany*, ku ktorému po vzniku dvoch obcí pribudli podľa polohy orientač. prívlastky *Dolné* a *Horné* a nové zložené názvy *Dolné Orešany* a *Horné Orešany* sa zachovali dodnes.

Názov obce *Orešany*, obv. Topoľčany, nie je pred 18. stor. doložený, no dokl. *Oressany* z r. 1773 naznačuje, že názov mohol mať podobný vývin ako názvy *Dolné Orešany*, *Horné Orešany*, pričom nemožno vylúčiť, že názov vznikol pred 18. stor. ako názov paralel. k maďar. názvu *Diós*, ktorý je doložený v 14. stor. (*Gyos* 1330) a neskôr (*Dios* 1406), k názvu *Orešany* p. heslá *orešie*, *orešské*.

**orešie**, n., hist. apel., **oreší**, n. hist. náreč. apel. orechový porast, miesto orechového porastu (od koreňa *oreš-*, to od *orech*, príp. priestoru -*ie* ako v slovách *okolie*, *údolie* alebo prípony hromadnej -*ie* ako v slove *skálie*); v sloven. náreč. tvorbou najbližšie je *olšie* jelšový porast, jelšina, SSN II. 605, no tu aj *orešie*, ale vo význame „popínavá rastlina, hrachor“, SSN II. 637; v hesle sa dáva prednosť významu „orechový porast“ s prihliadnutím na paralel. hist. názov tej istej obce *Orešany* (*Oressany* 1489), z tých istých príčin sa v hesle neargumentuje stčes. adj. *ořeší* vo význame „orechový“, MSČS 268; p. heslá *orech*, *Orešane*, *orešský*. – *Orisi* 1392, *Oressany* 1489, *Oressko* 1773, *Oreské* 1920, dnes *Oreské*, obv.



Skalica; najstarší záznam *Orisi* (1392) možno čítať *Oreší* z *Orešie* náreč. zmenou *ie* na *i* (ako v náreč. v okolí Skalice v slovách *vím, bíli* a pod.); výklad potvrdzuje údaj, že obyvatelia obce sa tradične venovali pestovaniu orechov (VSO II. 356); dnes po úprave záznamu z r. 1773 *Oressko* obec má názov v podobe adj. neut. *Oreské*.

**orešký, -á, -é**, topon. adj. majúci vzťah k miestu, kde rastú orechy, prípad. k ich plodom, orechom (adj. od koreňa *oreš-*, to od *orech*, adj. príp. *-ský, -ská, -ské*; k tvorbe porov. *mních, mnišsky* a pod.), v sloven. dnes *orechový*, podobne v náreč. (blízke stčes. adj. *ořeší, ořešný*); p. heslá, *orech, orešie*. – *Orozka* 1358, *Oreska* 1773, *Oreszka* 1808, *Oreské* 1920, dnes *Oreské*, obv. Michalovce; hist. záznamy naznačujú, že už v stredoveku názov v tvare adj. fem. znel podľa živej výslovnosti *Oreská* z pôvodného *Orešská* (od koreňa *oreš-*, to od *orech*, adj. príp. fem. *-ská*), t. j. osada obyvateľov venujúcich sa pestovaniu orechových stromov zrejme vo viniciach, čo potvrdzuje údaj z dejín obce, že jej obyvatelia sa do 18. stor. venovali vinohradníctvu (VSO II. 356); výklad hist. názvu od koreňa *oreš-* od *orech* možno pokladať za reálny vzhľadom na najstaršie záznamy názvu obce *Oreské* v obv. Skalica v podobe *Orisi* (1392), t. j. *Orešie* či ľud. *Oreší* od hist. apel. *orešie* vo význame „miesto, kde rastú orechy“ a záznam *Oressany* (1489), t. j. *Orešany* (p. heslo *Orešane*); pôvod. názov podľa hist. záznamu v živej podobe *Oreská* (pôv. *Orešská*) novšou úpravou nadobudol podobu adj. neut. *Oreské*.

#### SKRATKY

Literatúra: Brück. – BRÜCKNER, Aleksander: Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa: Wedza powszechna 1927.

Literatúra: HSSJ I. – VII. – Historický slovník slovenského jazyka. I. – VII. Red. M. Majtán. Bratislava: Veda 1991 – 2008.

Kn.MNy I. 1., 2. – KNEZSA, István: A magyar nyelv szláv jövevényyszavai I. 1., 2. Budapest: Akadémiai Kiadó 1955.

Koz.Bad. I. – II. – KOZIEROWSKI, Stanislaw: Badania nazw topograficznych. I. – II. Poznań: nakładem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk 1921 – 1922.

MJMS I. – II. – HOSÁK, Ladislav – ŠRÁMEK, Rudolf: Místní jména na Moravě a ve Slezsku I. – II. Praha: ACADEMIA 1970 – 1980.

M. NO – MAJTÁN, Milan: Názvy obcí na Slovensku za ostatných dvesto rokov. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1972.

MŠČS – BĚLIČ, Jaromír – KAMIŠ, Adolf – KUČERA, Karel: Malý staročeský slovník. Praha: Statní pedagogické nakladatelství 1978.

Reg. Dipl. I. – II. Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. I. – II. Pripravili R. Marsina, V. Sedlák. Bratislava: VEDA 1980 – 1987.

SSJ I. – V. – Slovník slovenského jazyka. I. – V. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1959 – 1965.

SSN I. – II. – Slovník slovenských nárečí. I. – II. (A – P). Red. I. Ripka. Bratislava: Veda 1994 – 2006.

St.SJ II. – STANISLAV, Ján: Slovenský juh v stredoveku II. 2. vyd. Bratislava: Literárne informačné centrum 2004.

Šm. Vd – ŠMILAUER, Vladimír: Vodopis starého Slovenska. Bratislava a Praha 1932.

VSO I. – III. – Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. I. – III. Red. M. Kropilák. Bratislava: Veda 1977 – 1978.

Skratky jazykov: čes. – český, češt. – čeština, lat. – latinský, náreč. – nárečie, poľ. – poľský, psl. – praslovenský, sloven. – slovenský, stčes. – staročeský, stčešt. – stará čeština, stmaďar. – staromaďarský, stará maďarčina.

Iné skratky: adj. – adjektívum, apel. – apelatívum, a pod. – a pod., atď. – a tak ďalej, čes. – český, dokl. – doklad, f. – femininum, fem. – femininum, hist. – historický, hovor. – hovorový, katol. – katolícky, kolekt. – kolektívny, konc. – koncovka, koncový, kons. – konsonant, lat. – latinský, ľud. – ľudový, m – meter, m. – maskulínium, maďar. – maďarský, mask. – maskulínium, morav. – moravský, n. – neutrum, n. v. – nadmorská výška, napr. – napríklad, neut. – neutrum, obv. – obvod, obyvat. – obyvateľský, obyvateľ, orientač. – orientačný, p. – pozri, paralel. – paralelný, pl. – plurál, poľ. – poľský, pomadžar. – pomadžarčený, porov. – porovnaj, pôvod. – pôvodný, pôvodne, prenes. – prenesene, príp. – prípona, prípad. – prípadne, privl. – privlastňovací, r. – rok, sg. – singulár, sloven. – slovenský, stor. – storočie, sv. – svätý, t. j. – to jest, topon. – toponymický, topon. adj. – toponymické adjektívum, adjektívum vyskytujúce sa len v toponymii, topon. apel. – toponymické apelatívum, apelatívum vyskytujúce sa len v toponymii, verb. – verbum, zdrob. – zdrobnený, zvukomal. – zvukomalebný.

# ZO STUDNICE RODNEJ REČI

---

*Ej, ženy, ženičky, dávajte handričky za dobré ihličky, za pekné špendličky*

DAGMAR ŠIMUNOVÁ

Ak sa Brodzanmi (o. Topoľčany) rozľahlo: „*Handri, kósti, staré zelezo, za taňierki, za mištički, za prstienki... doňest'e ženički*“, gazdiné hned' vedeli, že *to kričať handrár*. V Trstí (o. Ilava) *prišiel do dzedzini handrál, vipiskoval na piščelke takú melódiju a potom ešče aj zaspieval: „Háándri berem aj koški – za šiáálki, za taniierki, háándri berem aj koški.“* V Kocihe (o. Rimavská Sobota) *randár prišou do d'edíne, v okolí Prešova po valaloch chodzil rentar a skupoval staré renti, skuri a papir, v Dlhej Lúke pri Bardejove šmačar zbiral stare randi.*

Handrári boli podomoví obchodníci, ktorí po dedinách skupovali textilný odpad alebo – častejšie – ho vymieňali za drobný galantérny tovar, hrnčiarске, porcelánové a sklenené výrobky (obyčajne horšej kvality). Textilný odpad odovzdávali buď do papierní, v ktorých bol textil až do druhej polovice 19. storočia hlavnou surovinou: *Handrál kupuje handri a predáva ih na výrobu papiera* (Návojevce, o. Topoľčany); *Skupuje handri do fabriki handrál* (Bánovce nad Bebravou), alebo ich odovzdávali do textilných fabrik či menších fabričiek na spracúvanie handier: *V roku tisídzdeväcto až do desátiho bula v Ratkové aj rändären* (Ratková, o. Revúca).

Handrári chodili po dedinách najčastejšie sami, peši, ťahajúc za sebou dvojkolesový vozík, alebo len s vrecom, kde mali rozličný tovar na výmenu za handry, a s kapsou. Stávalo sa, že ako partia prišli viacerí do určitej oblasti a „rajón“ si potom rozdelili. *To chodziéval handrál na vozíku a vikri-*

---

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 2/0103/11 Slovník slovenských nárečí.

Poznámka: V príspevku uvádzame názvy obcí a ich okresov v súlade so zásadami využitými v Slovníku slovenských nárečí, t. j. podľa administratívneho členenia z roku 1948 (p. Slovník slovenských nárečí, I, 1994. s. 38 – 39).

kuval: „*Handri, kosci, staré zezezo!*“ (Brestovany, o. Trnava). *Handráli na vozíkoch chodili po d'edinách* (Bánovce nad Bebravou). Do ich výbavy patrila aj kostená handrárska píšťalka, zhotovená z ovčej alebo bravčovej kosti. V Šipkovom neďaleko Piešťan *čo chodzev handrál, mav takú malú koscenú píščelku a vedzev na nej pískat jakúsig handrálsku pesničku*. V Bučanoch (o. Hlohovec) *niékerí handrál vipizguvav na takéj koscennéj píščelke*. V Klenovci pri Rimavskej Sobote *randár pískal po d'ediňe*. (Ale v okolí Rimavskej Soboty je *randár* či *rändár* aj koberec tkaný zo strihaných handier.) Po dedinách i mestečkách okolo Skalice chodil handry skupovať *handričkár* (Brodské), ale ak na dolnej Orave niekto „narazil“ na *handričkára*, vôbec nemal na myslí handrára. Takto Oravci nazývali chlapca, ktorý sa radšej hral s handričkami, ako stvárал chlapčenské huncútstva: *Ti handričkár, ešče aj f škole sa bavíž iba z handričkami* (Kňažia, o. Dolný Kubín) – opovržlivo mu jeho záľubu vyčítali. A ak sa dievka z Papradna pri Považskej Bystrici *vidala za Handráľa*, nevezala si za muža handrára, ale jej manželom sa stal Brvnišťan. Takúto prezývku si totiž od Papradňanov vyslúžili obyvatelia z neďalekej obce Brvnište, lebo mnohí z nich sa živili handrárstvom.

So svojou káričkou putovali handrári z miesta na miesto, z dediny do dediny, a keď ich zastihla noc, zložili svoje unavené telá, kde sa dalo: *F kapľienke ležau šmatár a hrozňe chrápau* (Sedliacka Dubová, o. Dolný Kubín). To sa museli okoloidúci naľakať! Ale *neraz* [ľudia] *veru handráľa aj prespalí na seňe* (Čičmany, o. Žilina).

Hoci *handrlláctvo* (Bošáca, o. Trenčín), čiže obchodovanie s handrami, bolo riadne zamestnanie, *handári* (Košťany nad Turcom, o. Martin), *handrári* (Málinec, o. Lučenec), *handráli* (Čičmany, o. Žilina), *handrláci* (Hlboké, o. Senica), *šalkári* (Zohor, o. Bratislava), *materáci* (Sebechleby, o. Krupina), *paz'deráci* (Dačov Lom, o. Žilina), *rändári* (Sirk, o. Revúca), *riandári* (Závadka nad Hronom, o. Brezno), *rentare* (Sokol', o. Košice), *šmačare* (Spišské Podhradie, o. Levoča) boli na nižšom sociálnom i spoločenskom rebríčku ako ostatní remeselníci (drotári, čipkári, olejkári ap.), ktorí tiež prichádzali do dedín. Putovali krajom od dediny k dedine. Keď sa ich kára naplnila, odovzdali náklad vo fabrike, dostali nejakú výplatu, z ktorej však sotva mohli vyžiť, tak sa znova vydávali na cesty. *Celí život prechodeu handrák po sveťe za handrámi* (Prochot, o. Nová Baňa). *Bidní život má handrliak*, povzdychla si nejedna gazdiná na Myjave.

Handrári sami bývali biedne oblečení, chodili v obnosených, často nie práve v najčistejších šatách, a preto o človeku, čo nedbal o seba a chodil v neporiadnych, roztrhaných alebo špinavých šatách, hovorili, že *chodzí jako handrlák, špinaví, otrhaní* (Lošonec, o. Trnava); *chodzí jako handrlák s písčelú* (Bošáca, o. Trenčín); *vizerá jak šalkár* (Sološnica, o. Malacky). Aj žene nedbajúcej o svoj zovňajšok sa na Myjave ušlo: *Ti, gazdiná, ve vážnosti držaná, a obliekaš sa jako handrlička*. V Lapáši neďaleko Nítry sa tak báli, *abi zme [rodina] ňeboli jag handráli, tak son si požičala a kúpila, čo bolo treba, predošeckím d'etom*. Ak v Šípkovom (o. Piešťany) u niekoho videli na nič súceho koňa, hneď ho ohodnotili: *Kúpev kona, takého handrála, ledvá na nohách stáv a nije ešče na nom volačo robit*. A ak niekomu na Záhorí povedali „*Si jak takí šalkár*“ (Sološnica, o. Malacky), nie vždy mali na mysli, že je neupravený, otrhaný, biedne oblečený, ale že si rád odkladá kdejaké haraburdy a často ich aj vystavuje na poličke, v sekretári a pod.

Na rozdiel od všelijakých tulákov, vandrákov či žobrákov handrár býval v dedine vítaný. *Handrlák píska, bude čas* tešili sa obyvatelia Bošáce pri Trenčíne, lebo handrár obchádzal dediny zvyčajne vtedy, keď bolo pekne.

Ako prvé *randära opstúpili šitki deti z dedini* (Roštár, o. Rožňava). Potom prichádzali gazdiné, ktoré sa konečne mohli zbaviť nepotrebného obnoseného šatstva, handier, kožíek, starého železa, jednoducho všetkého, čo im zavádzalo na dvore i v skrini a čo už nebolo možné v domácnosti na nič využiť. Často bolo počuť: *Dojel handrlák, zanes mu ti staré hadre!* (Kátov, o. Skalica); *Šeckí staré hábi som daua handrlákovi* (Hlboké, o. Senica); *Fčera som šeckí [staré handry] dala handrálovi* (Valaská Belá, o. Prievidza); *Treba ta dač tú zajššácú kvašku rändärovi* (Sása, o. Revúca); *Otpat som dau handárovi* (Pribylina, o. Liptovský Mikuláš). A nielenže sa toho zbavili, ale dostali za to aj niečo potrebné do domácnosti. *Otkladáme zodrané vlňené šactvo, a keť príde handrliák, vimeňime ho za poncinárové šiálki* (Veľká Maňa, o. Vráble); *Ket chodzili handrláci, za handri dávali miski, hrnčeki, pekáče* (Častá, o. Modra); *Handrláci hrnčeki dávali za handri* (Pusté Úľany, o. Galanta); *Za starie handri dostala som od handráka taňiere s porcilánu* (Hliník nad Hronom, o. Nová Baňa); *Idzem zaňesc šmarcarovi te šmati, hoľem dajaki taňir za to da* (Spišské Podhradie, o. Levoča). Keď v domácnosti nič nechýbalo, mohli si najmä mladé dievčatá alebo deti staré handry vymeniť za nejakú okrasu na seba – koráliky, prstienky či iné

drobné ozdôbky. Potvrdzujú to napr. tieto doklady z kartotéky Slovníka slovenských nárečí: *Utekajte, deti, pohladati dáke handri, materág ván dá prsteňe* (Sebechleby, o. Krupina); *Randár dával dakodi za randi záušňiški* (Klenovec, o. Rimavská Sobota); *Tot prsten máž iste ot randára* (Rochovce, o. Rožňava). „*Ja bich ti dál lepší prstienek jako handrál!*“ (Brezová pod Bradlom, o. Myjava), iste neraz povedal mládenec svojej milej, keď sa mu chválila, ako dobre vyčarala staré handry. Na príchod handrára do dediny netrpezlivo čakali aj ženy, čo rady vyšivali, lebo v jeho vreci alebo drevenej debničke sa ukrývali aj pestrofarebné nite, stuhy a hlavne veľmi cenené ihly na vyšivanie. „*Uš si aj tú druhú ihlu odžrala. Abi hej človeg handrára držau naporúdzi!*“ hrešila matka dcéru v Mošovciach (o. Martin). „Predmetnú“ ihlu tá osoba určite nezjedla ani z nej neodjedla. Keď si v Turci niekto niečo *odžerie*, jednoducho to stratí alebo zapatroší.

Deťom sa často od handrára ušla aj sladkosť, lebo niekedy *randár dával za randi pelendrek* (Revúca).

Handrári bývali neoddeliteľnou súčasťou kolobehu života, najmä toho dedinského. A keď po druhej svetovej vojne handrárstvo postupne zaniklo a nahradili ho výkupne zberných surovín alebo po dedinách vrčiace dodávky s nepríjemne vrieskajúcim ampliónom, nejednej gazdinej bolo za „jej handrárom“ smutno. Neraz si povzdychla či konštatovala: *Ani rendára teraz nevidno!* (Nandraž, o. Revúca); *Čil už ňechod'á handrlláci, a je to len na škodu!* (Chocholná, o. Trenčín); *Už nechodzá po dzedzinách handráli, medvedzári, miškári, agenti, kveštári. Vislúžili sa jak hastrmáni* (Červeník, o. Hlohovec).

# ROZLIČNOSTI

---

## *Centrál – v Centráli, Central – v Centrale*

Koncom minulého roka pribudlo v Bratislave nové nákupné stredisko s názvom *Central*. Bolo postavené na mieste bývalého kúpeľného komplexu nazývaného *Centrál*, susediaceho s jedálňou rovnomenného názvu. Oba objekty sa nachádzali v blízkosti Centrálneho trhoviska, dnešného Trnavského mýta. Ich názov s príznakom hovorovosti bol motivovaný názvom *Centrálne trhovisko*.

Už pred realizáciou i dokončením nákupného strediska sa projektu venovala pozornosť aj v tlači. Objavovali sa v nej napr. takéto informácie: *V októbri chcú v Centráli otvoriť nákupné centrum. – Nákupné stredisko Centrál na Trnavskom mýte prinesie na slovenský trh ďalšiu novú značku. – V novom Centráli má byť nákupno-zábavné centrum, byty a hotel. – V Centrale má pribudnúť viac než stovka obchodov. – V Centrale by sa mali v prvej fáze postaviť hotel a kancelárie. – V rozostavanom Centrale si predprenajal mobilný operátor 12-tisíc štvorcových metrov. Ako vidieť z ukážok, o budúcom nákupnom stredisku sa v tlači písalo ako o komplexe s pôvodným názvom Centrál. Skloňovanie názvu bolo rozkolísané, o čom svedčí tvar lokálu, ktorý mal niekedy príponu *-i* – v *Centráli* a niekedy príponu *-e* – v *Centrale*.*

Názov *Centrál* sa zaraďuje medzi neživotné podstatné mená mužského rodu so zakončením na *-ál*, ktoré sa skloňujú podľa vzoru *dub*, ale v lokáli jednotného čísla majú príponu *-i* podľa vzoru *stroj*, porov. *kapitál* – v *kapitáli* – N a A množ. čísla *kapitály*, *lokál* – v *lokáli* – *nočné lokály*, *muzikál* – v *muzikáli* – *úspešné muzikály*, *portál* – na *portáli* – *gotické portály*, *memoriál* – na *memoriáli* – *atletické memoriály*, *signál* – o *signáli* – *výstražné signály*. O slovách zakončených na *-ál* sa v Morfológii slovenského jazyka (1966) pri vzore *dub* píše, že väčšina z nich má v lokáli jednotného čísla príponu *-i* a v nominatíve a akuzatíve množného čísla príponu *-y*, pričom sa uvádza výpočet príkladov takýchto slov, medzi nimi aj slovo *žurnál*. Pri vzore *stroj* sa ďalej píše, že z prevzatých slov na *-ál* sa podľa vzoru *stroj* (t. j. v lokáli

jednotného čísla majú príponu *-i*, v nominatíve a akuzatíve množného čísla príponu *-e*) skloňujú slová *pedál*, *sandál*, *kanál* (s poznámkou, že toto slovo má v nominatíve a akuzatíve množného čísla aj tvar *kanály*). Zároveň sa tu konštatuje, že slová na *-ál* postupne prechádzajú k vzoru *dub*. Pri slove *žurnál* sa už v Slovníku slovenského jazyka (5. zv., 1965) zaznamenáva prípona lokálu jednotného čísla *-e*. Problematikou tvorenia lokálu jednotného čísla od slov na *-ál* sa zaoberali viacerí autori v štúdiách i drobných príspevkoch (napr. v časopisoch Slovenská reč a Kultúra slova). Zhodne konštatovali, že sa pri týchto slovách prejavuje tendencia prechodu od vzoru *stroj* k vzoru *dub*. Príkladom sú slová *žurnál*, *rádiožurnál* a *globál*. Preto neprekvapuje ani kolísanie medzi príponou *-i* a príponou *-e* v lokáli jednotného čísla pri názve *Centrál*.

Vráťme sa k pomenovaniu obchodného strediska *Central*, ktoré nadviazalo na pôvodný názov s drobnou úpravou – zmenou dlhého *á* v grafickej podobe názvu na krátku *a*, čím sa naznačil zahraničný charakter objektu. V tlači sa popri oficiálnom názve *Central* (porov. doklady *vianočné melódie v Centrale*, *Deň detí v Centrale*, *Valentín v Centrale*, *casting v Centrali*) vyskytuje aj podoba *Centrál*, napr. *V Centráli sú už všetky obchody a služby otvorené. – Polícia rieši ďalšiu krádež v Centráli*. (Pre zaujímavosť možno doplniť, že podoba *Centrál* bola uvedená aj na pokladničnom bloku jedného z obchodov v stredisku.) Zároveň si možno všimnúť, že aj pri skloňovaní názvu *Central* sa v lokáli jednotného čísla prejavuje nejednotnosť (v *Centrale/v Centrali*). Ako slovo cudzieho pôvodu zakončené na *-al* zaraďuje sa medzi neživotné mužské podstatné mená, ktoré sa skloňujú podľa vzoru *dub*. Tieto substantíva majú v lokáli jednotného čísla príponu *-e*, napr. *futbal – o futbale*, *interval – v intervale*, *festival – na festivale*, *cimbal – na cimbele*. To znamená, že názov *Central* by sa mal skloňovať takto: (z) *Centralu*, (k) *Centralu*, *Central*, (v) *Centrale*, (s) *Centralom*.

Slová cudzieho pôvodu so zakončením *-al* a niektoré cudzie slová zakončené na *-ál* majú teda rovnaké skloňovanie (podľa vzoru *dub*), pričom sa odlišujú tvarom lokálu jednotného čísla. Ako sa ukazuje v jazykovej praxi, tento pád je „kameňom úrazu“ v prípade oboch názvov. Pri staršom názve lokálový tvar (v) *Centrale* signalizuje spomínanú tendenciu približovania sa k vzoru *dub*. Tvar nového názvu (v) *Centrali* môže byť ovplyvnený tým, že v povedomí mnohých Bratislavčanov pretrváva pôvodná podoba názvu



s dlhým *-á* v koncovej prípone, ktorá má v tvare lokálu jednotného čísla príponu *-i*, t. j. (*v*) *Centráli*. Nemožno tu však vylúčiť ani vplyv cudzích slov zakončených na *-el*, ktoré majú v tomto páde príponu *-i* podľa vzoru *stroj*, porov. *hotel* – v *hoteli*, *model* – v *modeli*, *tunel* – v *tuneli*, *flanel* – na *flaneli*, *pastel* – v *pasteli*.

Na záver konštatujeme, že pravopis i skloňovanie názvu *Central* sú teraz nejednotné. Popri novej grafickej podobe sa v jazykovej praxi používa i staršia podoba *Centrál*. V deklinačnej rovine sa rozkolísanosť prejavuje v tvare lokálu jednotného čísla, ktorý je problematickým pádom cudzích mužských neživotných podstatných mien zakončených na *-l* a *-r*, o čom svedčia časté otázky v telefonickej a listovej poradni Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV.

*Silvia Duchková*

# SPRÁVY A POSUDKY

---

*Za doc. PhDr. Františkom Kočišom, CSc.*

V nedeľu 27. októbra 2013 nás vo veku osemdesiatpäť rokov navždy opustil náš bývalý kolega a priateľ – jazykovedec doc. PhDr. František Kočiš, CSc., dlhoročný vedecký pracovník Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied, s ktorým sme sa v ostatný októbrový deň rozlúčili v bratislavskom krematóriu, aby sme ho odprevadili na jeho poslednej ceste.

Doc. František Kočiš sa narodil 18. augusta 1928 v spišskej obci Klčov. Po skončení vysokoškolského štúdia na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v odbore slovenský jazyk – ruský jazyk v roku 1959 prišiel do Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV (vtedy ešte Ústavu slovenského jazyka), kde strávil väčšinu svojho aktívneho pracovného života až do roku 1995. Vymenovanie všetkých aktivít Františka Kočiša by zabralo veľa miesta, preto spomeniem iba tie najdôležitejšie.

Po príchode do ústavu prešiel tvrdou školou lexikografie, autorsky sa zapojil do prípravy 2. až 5. zväzku Slovníka slovenského jazyka (1960 až 1965). Popritom absolvoval vedeckú ašpirantúru a v roku 1965 obhájil kandidátsku dizertačnú prácu z oblasti syntaxe. Do 6. zväzku Slovníka slovenského jazyka (1968) spracoval kapitolu *Zemepisné názvy*. Po dokončení Slovníka slovenského jazyka sa zúčastnil na koncipovaní hesiel do Česko-slovenského slovníka (1. vyd. 1979). Koncom osemdesiatych rokov sa stal spoluautorom súčasných Pravidiel slovenského pravopisu (1. vyd. 1991), do ktorých spracoval kapitolu o písaní čiarky, rozsiahol kapitolu *Názvy obcí na Slovensku* a mal podiel aj na zostavovaní pravopisného a gramatického slovníka.

Hlavnou výskumnou oblasťou doc. F. Kočiša bola syntax. Výsledkom tohto bádateľského záujmu nebola iba kandidátska dizertačná práca, ale aj knižná monografia *Zložené súvetia v slovenčine* (1973), v ktorej hlb-

šie rozpracoval svoju dizertačnú prácu, a neskoršie aj ďalšia monografia *Podrad'ovacie syntagmy v slovenčine* (1988) a, pravdaže, aj veľa štúdií publikovaných v jazykovedných časopisoch a v rozličných zborníkoch.

Ďalšou rozsiahlou oblasťou bádateľských záujmov Františka Kočiša bola teória spisovného jazyka a jazykovej kultúry. Vo svojich úvahách vychádzal z koncepcie jazyka ako komunikačného útvaru, pre ktorý je primárny vzťah medzi jazykom ako systémom a rečou. Všetky otázky jazykovej komunikácie posudzoval z pozície spisovného jazyka. Hlbšie sa zamýšľal nad normou spisovného jazyka, pričom zdôrazňoval dôležitosť systému v spisovnom jazyku.

Odborné vedomosti, zmysel pre jazykový cit, presnosť a dobré poznanie jazyka František Kočiš využíval nielen pri svojej bádateľskej práci a ako spoluautor lexikografických diel, ale aj ako výkonný redaktor a potom hlavný redaktor nášho najstaršieho slovakistického časopisu *Slovenská reč*, ako člen redakčnej rady Kultúry slova a pri recenznej a vedecko-popularizačnej činnosti. Publikoval množstvo odborných článkov a popularizačných príspevkov v rozličných časopisoch a v jazykových rubrikách Slovenského rozhlasu, dennej a periodickej tlače. V týchto príspevkoch často upozorňoval na ľahostajný vzťah mnohých Slovákov k svojmu materinskému jazyku. Jeho popularizačná činnosť mala odraz aj v publikáciách *Jazyková poradňa* (3, 1964; 4, 1966; 5 1968), *Jazyková poradňa odpovedá* (1988), v ktorých bol spoluautorom, a v publikácii *Slovenčina moja* (1990), ktorú adresoval žiakom základnej školy. V mnohých svojich odborných článkoch sa venoval aj jazykovej výchove a jazykovým prostriedkom používaným v náboženských textoch.

Za svoju výskumnú, ale aj popularizačnú činnosť získal viaceré ocenenia, okrem iných Cenu SAV za popularizáciu vedy (1972) a Cenu SAV ako člen autorského kolektívu (1973).

Už počas pôsobenia v Jazykovednom ústave sa aktívne zapájal do pedagogického procesu a výchove mladej generácie sa naplno venoval aj po odchode z ústavu. Prednášal na Vysokej škole múzických umení v Bratislave, na Pedagogickej fakulte v Banskej Bystrici a v Nitre, na Fakulte humanistiky Trnavskej univerzity a na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity.

Doc. František Kočiš sa významnou mierou zúčastňoval aj na vedecko-organizačnej činnosti. V rokoch 1981 až 1990 bol vedúcim oddele-

nia jazykovej kultúry, potom jedno funkčné obdobie zástupcom riaditeľa Jazykovedného ústavu, bol členom rozličných odborných komisií na pracovisku aj mimo neho, napríklad aj členom komisie pre starostlivosť o javiskovú reč pri Zväze slovenských dramatických umelcov, členom komisie pre obhajoby kandidátskych dizertačných prác v odbore slovenský jazyk, stálym expertom medzinárodnej komisie pre výskum gramatickej stavby slovanských jazykov pri Medzinárodnom komitáte slavistov.

Vyzdvihnúť musím aj osobnostné vlastnosti Františka Kočiša. Bol mimoriadne pracovitý, nezištne radil a pomáhal najmä mladším kolegom. Po mojom príchode do ústavu sa mi stal nielen priateľom, ale aj radcom v mnohých otázkach spisovného jazyka a jazykovej kultúry. Za bohaté celoživotné dielo v oblasti slovenskej jazykovedy, za jeho zápal pre výchovu mladej generácie patrí doc. Františkovi Kočišovi úprimné poďakovanie.

Češť jeho pamiatke!

*Matej Považaj*

### *Nárečie ako klenot*

*Nárečie ako klenot* je názov celodenného podujatia, ktoré sa v jeden marcový deň tohto roka uskutočnilo na pôde Strednej odbornej školy obchodu a služieb v Michalovciach. Nás učiteľov slovenčinárov tejto školy na usporiadanie podujatia pod uvedeným názvom motivovalo najmä zistenie, že naši žiaci na otázku, z akej etnograficko-nárečovej oblasti pochádzajú a akým nárečím doma na dedine rozprávajú, v absolútnej väčšine odpovedajú iba tak, že sú východniari, resp. Rusnáci a doma hovoria po východniarsky, po rusnácky (len výnimočne sú aj rodiny, napríklad učiteľské, úradnícke a podobne, v ktorých sa doma hovorí po slovensky, t. j. spisovnou slovenčinou). Iba malá časť z nich niečo vie o Užskej stolici a Zemplíne ako o niekdajších administratívno-právnych územných jednotkách a v súčasnosti významných nárečovo-etnografických oblastiach. Podobu nárečí týchto oblastí poznajú iba z vlastnej jazykovej praxe, teoretické poznatky o nich viac-menej iba tušia. A keďže v našej škole máme veľa učebných a študijných odborov

a študenti pochádzajú nielen z blízkeho, ale i vzdialenejšieho okolia, tomuto stavu zrejme možno pripísať pomerne širokú územnú platnosť.

Najmä z tohto dôvodu sa v našom učiteľskom kolektíve zrodil zámer aspoň akou-takou svojou troškou prispieť k zmene tohto stavu. Postupne sme si vytvorili predstavu o obsahovej náplni a celkovej organizácii zamýšľaného podujatia a nakoniec sme pristúpili aj k jeho uskutočneniu. Výrazne nám pritom pomohlo, že s našim zámerom sa v plnom rozsahu stotožnilo tak vedenie školy (popri pánovi riaditeľovi Ing. Miroslavovi Sivom naše poďakovanie za výdatnú pomoc patrí aj jeho zástupkyňi RNDr. Valérii Koščovej), ako aj ostatní jej pracovníci, rovnako aj hlavní predstavitelia mesta – primátor Michaloviec Mgr. Viliam Záhorčák a prednostka obvodného úradu tohto mesta PhDr. Jana Cibereová –, ktorí sa na ňom aj aktívne zúčastnili.

My organizátori sme mali na pamäti, aby podujatie svoj zámer vyjadrený v názve prezentovalo nie iba celkom úzko, charakteristikou nárečí našej oblasti, ale v širšom národnodejinnom kontexte. Ako uviedol riaditeľ školy Ing. Miroslav Sivý vo svojom otváracom prejave, išlo nám aj o to, aby pomohlo v našom úsilí posilňovať národné povedomie našich študentov a ich hrdosť na dedičstvo našich otcov. Preto v programe našej konferencie (tak sme naše podujatie pomenovali) odzneli nielen odborné prednášky o našich nárečiach, ale aj príspevky na iné, aktuálne témy, navyše dôležitou zložkou tohto programu bola aj prezentácia niektorých foriem ľudovej hmotnej a duchovnej kultúry našej užsko-zemplínskej oblasti – jedál našich starých materí a ukážok piesňového folklóru. Takže ešte pred odbornou časťou programu nášho podujatia PaedDr. Jana Mrázová prítomným stručne priblížila význam 1150. výročia príchodu solúnskych bratov Konštantína-Cyrila a Metoda k našim predkom na Veľkú Moravu, pracovník Matice slovenskej PhDr. Milan Gonda predniesol zaujímavú esej o typických povahových črtách Zemplínčanov a Ing. Peter Sokol vo svojom vystúpení priblížil niektoré stránky života a činnosť spolkových organizácií obyvateľov ukrajinskej národnosti v našom štáte.

Na zabezpečenie odbornej zložky programu nášho podujatia sme si, pravdaže, pozvali odborníkov – dvoch popredných predstaviteľov našej dialektológie, výborných znalcov našich nárečí. Doc. PhDr. Ladislav Bartko, CSc., bývalý dlhoročný prednášateľ dialektológie na prešovskej filozofickej fakulte, vo svojom vystúpení podal stručnú charakteristiku všetkých našich

nárečí ako formy národného jazyka a vymedzil ich vzťah k spisovnej slovenčine, zároveň vykreslil obraz nárečí našej užskej a zemplínskej oblasti a vymedzil ich miesto medzi ostatnými slovenskými, osobitne východoslovenskými nárečiami. Bývalý dlhoročný pracovník Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave PhDr. Štefan Lipták, CSc., ktorý vo svojich nárečových výskumoch osobitnú pozornosť venoval práve nárečiam našich oblastí ako typickým reprezentantom osobitostí západoslovansko-východoslovanského jazykového pomedzia, účastníkom podujatia priblížil viaceré odlišné znaky našich nárečí a zdôraznil ich starobylosť.

V druhej časti programu podujatia potom naši žiaci prezentovali nimi samými pripravené typické jedlá z viacerých dedín oboch spomínaných nárečovo-etnografických oblastí, pričom zastúpenie medzi týmito dedinami mali aj dediny s rusínskym obyvateľstvom. Mimoriadnu pozornosť prítomných študentov školy a hostí vzbudilo a ich vysoko pozitívne ocenenie jedál a to, že charakteristiku jedál vrátane receptúr ich prípravy naši študenti predniesli v živom nárečí príslušnej dediny, pričom predviedli aj kroje týchto dedín. K vysokej úrovni uvedenej prezentácie foriém našej ľudovej kultúry výrazne prispel aj náš študent Ján Ivan, a to hrou na akordeóne a krásnym spevom ľudových piesní z jednotlivých dedín (spolu so svojou sestrou Barborou a v sprievode huslí v podaní Jakuba Kišša), ako aj folklórna skupina Hatalovčan z Hatalova s ukážkou ľudových piesní zo svojej obce. Tu sa žiada ešte spomenúť aj záslužný čin Mgr. Petry Kolesárovej, ktorá ako pomocný materiál pre podujatie pripravila hodnotnú brožúrku obsahujúcu základné informácie o našich nárečiach, navyše, čo je osobitne cenné, spomenuté nárečové charakteristiky jedál našich starých materí.

Naše podujatie jeho účastníci vysoko oceňovali tak pre jeho obsah, ako aj pre jeho realizáciu. Pozdávala sa im najmä jeho pestrosť a pôsobivosť. Keďže podujatie malo veľký úspech, už teraz sme sa rozhodli, že zorganizujeme jeho ďalšie ročníky.

*Mária Denciová*

## Nová monografia z okruhu lexikálnej a syntaktickej sémantiky

[TUROČEKOVÁ, Monika: Zmena intencnej hodnoty prefixáciou. Na príklade pohybových sloviess. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej 2012. 282 s.]

Monika Turočeková (doteraz publikujúca pod menom Monika Franková) je autorkou monografie *Zmena intencnej hodnoty prefixáciou* s podtitulom *Na príklade pohybových sloviess*. Práca so špecifickou témou je dosť rozsiahla a na základe vecných kritérií a zvoleného postupu je rozčlenená do piatich kapitol. Prvá kapitola podáva prehľad literatúry o skúmanej problematike, druhá predstavuje použité teoreticko-metodologické východiská práce a zvolený terminologický aparát, tretia kapitola je venovaná analýze základových primárne pohybových sloviess podľa relevantných intencných typov, štvrtá analýze predponových primárne pohybových sloviess podľa príslušných intencných typov a v rámci nich podľa jednotlivých slovesných predpôn a záverečná, piata kapitola sa zaoberá opisom a výkladom zmeny intencnej hodnoty pri predponových slovesách s rozčlenením na skupiny podľa druhu prechodu predponových sloviess do jednotlivých intencných typov. Analytickú časť práce rámcuje úvod na začiatku a záver na konci práce, knihu uzatvárajú súčasti vyplývajúce z povahy práce, t. j. výklad upotrebených skratiek a značiek, zoznam literatúry, menný a vecný register a napokon zhrnutie v nemčine. Aj tieto formálne súčasti prispievajú k tomu, aby práca niesla ráz plnohodnotnej vedeckej monografie, ktorá jednak predstavuje najnovší stav bádania v okruhu intencnej aj všeobecne sémantickej teórie v domácich slovenských podmienkach a jednak dôstojne reprezentuje nové poznatky slovenskej jazykovedy z danej oblasti za hranicami Slovenskej republiky.

Turočekovej monografia rozvíja tú líniu vo výskume sémantiky (vrátane intencnej problematiky) v relácii k diferencovaným výrazovým prostriedkom jazyka, ktorú otvoril Eugen Pauliny svojou *Štruktúrou slovenského slovesa* už pred sedemdesiatimi rokmi a ktorú v podnadbise svojej monografie aj výstižne označil, keď ju nazval *Štúdiá lexikálno-syntaktická*. Paulinyho novátorský koncept intencie slovesa alebo intencie slovesného deja zostával na Slovensku viac rokov bez zodpovedajúceho ohlasu. Zato na českej strane ešte koncom 40. rokov 20. storočia uverejnil neobyčajne

podrobný a veľmi kritický rozbor Paulinyho knižnej monografie popredný český lingvista Miloš D o k u l i l; jeho rozhl'adová stať s názvom *Slovenský príspevek k sémantice a syntaxi slovesa* vyšla v renomovanom českom časopise *Slovo a slovesnosť* na začiatku roka 1949. Na Slovensku až v 60. rokoch na Paulinyho priekopnícke bádateľské výsledky tvorivo nadviazali ďalší významní slovakisti; za závažný prínos do pokladnice slovenskej jazykovedy v tomto smere treba pokladať najmä originálne poznatky vedúcich slovenských syntaktikov druhej polovice 20. storočia Jozefa R u ž i č k u, Františka M i k a a Jána O r a v c a.

Táto slovenská teoretická platforma na výskum sémantiky slovesa a vety zaznamenala ďalší rozvoj v 70. a 80. rokoch 20. storočia, keď sa bádanie – v súhlase s vtedajšou zahraničnou orientáciou – sústredilo na analýzu vzťahu sémantickej štruktúry slova, intencie slovesného deja, intencnej štruktúry vety a sémantickej štruktúry vety. Takto zacielené bádanie potvrdilo úzku zviazanosť sémantiky slovesa a vety a plodnosť konceptu tesného prepojenia lexikálnej a syntactickej sémantiky pri výskume sémantiky vety. Sedemdesiate roky 20. storočia priniesli do bádania v oblasti intencie slovesného deja aj nové smerovanie v tom, že sa teória intencie slovesného deja začala uplatňovať i pri výskume tvorenia slov. O tento rozmer rozšírila dovtedajšie bádanie Klára B u z á s s y o v á svojou monografiou *Sémantická štruktúra slovenských deverbatív*, ktorá vyšla roku 1974.

V deväťdesiatych rokoch sémantickosyntaktickú líniu intencnej teórie ďalej rozvíjala Miloslava S o k o l o v á vo svojej práci *Sémantika slovesa a slovesný rod* (1993) a v prvom desaťročí nového storočia skôr na jej lexikálnosémantickú líniu nadviazal Ľubomír K r a l č á k v monografii *Analytické verbo-nominálne spojenia v slovenčine* (2005). Monika Turočeková bádanie v intencnej problematike obohacuje tým, že sa sústreďuje na oblasť intencnej hodnoty slovesa v relácii k tvoreniu slovies prefixáciou. Procesy prebiehajúce v sémantike vybratého okruhu slovies autorka ukazuje na jemnej sémantickej analýze základových a s nimi súvzťažných predponových slovies. Vysoký stupeň exaktnosti jej sémantickej analýzy skúmaných slovies je založený na metóde komponentovej analýzy, na rozoznávaní špecifických sémantických príznakov najmä na úrovni subkategoriálnych komponentov v sémantickej štruktúre slovesa a na sledovaní ich pohybu jednak pri sémantickej derivácii v rámci danej lexémy a jednak pri tvorení predponových slo-



vies zo základových slovies s významom pohybu. Slovesá s významom pohybu tvoria pomerne zreteľne vymedziteľnú skupinu slovies, ktorá je aj dosť častým predmetom jazykovednej analýzy – u nás napríklad v porovnávej monografii Evy Ružičkovej *Slovesá pohybu v slovenčine a angličtine* (1982). Valenčné vlastnosti statických slovies, tvoriacich v istom zmysle opozíciu k slovesám pohybu, sú predmetom bádateľskej pozornosti Martiny Ivanovej v monografii *Valencia statických slovies* z roku 2006.

Monografia o zmenách intencnej hodnoty slovesa prostriedkami prefixácie vznikla na základe autorkinej dlhodobej a dôkladnej teoretickej aj materiálnej prípravy. Táto príprava je zreteľná z množstva domácej i zahraničnej odbornej literatúry, ktorú autorka zhrnula a preštudovala, z utvorenia konzistentnej teoretickej platformy, ktorá je východiskom analýzy a syntézy, z upotrebenej metodológie, zo starostlivej práce s vybratými poznatkami z odbornej literatúry a osobitne s údajmi vo výkladových slovníkoch, ako aj zo zhromaždenia, starostlivého roztriedenia a opisu aj výkladu bohatého dokladového materiálu. Zo všetkých uvedených hľadísk predložená práca pôsobí ako ucelená a vyvážená. Je to zrelá práca, ktorá síce vyrástla primárne z domácich koreňov, ale zároveň pod plodným účinkom zahraničných výdobytkov najmä v okruhu valenčnej teórie, teórie sémantickej štruktúry slova v spojitosti so sémantickou štruktúrou vety a dôkladnej sémantickej analýzy základových slovies s významom pohybu, ďalej sémantickej analýzy slovesných predpôň využívaných pri tvorení relevantných predponových slovies, ako aj zodpovedajúcich derivovaných slovies s významom pohybu. Autorke sa podarilo aj na vybratej téme čiastkového lexikálnosémantického systému slovies ukázať, ako jazykové javy pri sémantickej a slovotvornej derivácii si nielen zachovávajú „zdedené“ alebo pôvodné subkategorálne sémantické príznaky a ako derivované slovesá nielen ďalej rozvíjajú danú líniu sémantického príznaku pohybu, ale aj vedú v sémantike súvzťažných slovies k náprotivku tohto príznaku, ktorý autorka označuje ako nepohyb. Je to v systematike sémantických dištinkatívnych príznakov nový prvok, vymedzený v relácii k východiskovému príznaku pohybu iba ako jeho popretie, prípadne negácia. Tým je aj jeho pôsobnosť v systematike sémantických dištinkatívnych príznakov istým spôsobom viazaná.

Práca systematicky spracúva zvolenú tému a svojím teoretickým a metodologickým východiskom, ako aj získanými poznatkami nepochybne

bude inšpiratívne pôsobiť na ďalších bádateľov, aby tému vzťahu intencnej hodnoty slovesa a jej zmeny prefixáciou skúmali a preskúmali na iných čiastkových lexikálnosémantických systémoch, aby sa tak doteraz získané poznatky mohli porovnať a porovnávať s poznatkami získanými výskumom iných čiastkových systémov a tak ich kontinuálne obohatiť o nové a aby sa tak postupne dospelo k budúcemu aspoň relatívne syntetickému pohľadu na skúmanú „prierezovú“ lexikálnosémantickú a slovotvornú problematiku.

Autorka pri svojej analýze používa ustálenú terminológiu, ale nevyhýba sa ani utvoreniu nových odborných termínov potrebných na výstižné pomenovanie nových javov a zároveň na posunutie vedeckého poznania zvoleným smerom. Pri svojom výklade upotrebuje presný a jasný vedecký jazyk a štýl, ktorý čitateľovi umožňuje plynulé sledovanie výkladu a hladké porozumenie textu. Bádateľské postupy a výsledky približuje aj pomocou symbolov a schém, ktorými práca získava na prehľadnosti a názornosti.

Z hľadiska jazykovej kultúry Turočkej práce prispieva k prehĺbeniu vedeckému poznaniu systému slovenského spisovného jazyka v oblasti lexikálnej a syntaktickej sémantiky so zacielením na okruh slovies ako jedného z centrálnych a v jazykových prejavoch istého typu najväčšmi využívaných slovných druhov. Odhaľuje derivačné postupy v lexikálnej sémantike a zmeny v intencnej hodnote slovies v úzkej súvzťažnosti s derivačnými postupmi pri tvorení slovies pomocou predpôň a umožňuje hlbšie preniknúť do jemných mechanizmov jazyka, pri ktorých sa danou predponou nielen špecifikuje význam príslušného slovesa, ale mení sa aj jeho intencná hodnota a miesto v intencnom systéme slovies, takže by sa dalo hovoriť o osobitnej funkcii predpôň meniť intencnú hodnotu slovesa. Autorka presvedčivo ukazuje, ako mnohé slovesné predpony v našom jazyku nielen zdokonavujú sloveso a špecifikujú jeho významovú náplň, ale aj menia jeho intencnú hodnotu tým, že zo slovesa subjektového typu, do ktorého primárne patria slovesá pohybu ako celok, robia sloveso subjektovo-objektového typu (napríklad *Zlodej chodí okolo domu.* /v schéme: N ← V/, ale *Zlodej obchádza dom.* /v schéme: N ← V → N/; vysvetlenie značiek a symbolov: šípka označuje prítomnosť substancie na prednej alebo zadnej strane slovesa; N – nomen, meno; V – verbum, sloveso) alebo modifikujú jeho intenciu deja tým, že obmieňajú sémantické a formálne vlastnosti pomenovaní, ktoré sa syntakticky spájajú s daným slovesom.

Napríklad pri slovese *pochodiť* ako odvodenom slovesnou predponou *po-* zo základového slovesa *chodiť* je pri viacerých významoch zreteľná orientácia jeho deja na vonkajší objekt: hovoríme, (1) že *niekto pochodil celý svet*, (2) v inom význame, že *pochodil všetkých svojich známych* (popri: *po všetkých svojich známych*), (3) že *zanechal po sebe pochodenú zeleninovú hriadku* a podobne. No na konci významového spektra tohto slovesa (4) sa stretáme s prípadmi typu *pochodiť zle na skúške*, *pochodiť nešťastne pri lyžovačke* a podobne, pri ktorých už nejde o prechod deja na vonkajší predmet, lež o spôsobovú alebo o kvalitatívnu (kladnú alebo zápornú) kvalifikáciu daného deja (t. j. *pochodiť zle*, *pochodiť po dľa očakávania*, *nepochodiť dobre* a podobne). Pritom sa vyslovenie takejto spôsobovej kvalifikácie stáva pre dané sloveso rovnako záväzné ako vyslovenie predmetu pri vyššie uvedených použitíach slovesa v predmetových významoch. Subjektovo-objektové sloveso *pochodiť* akoby sa teda na konci tohto významového reťazca z jednej strany vracalo k vlastnostiam typickým pre základové (bezpredponové) sloveso *chodiť*, no z druhej strany už zasa strácalo významový prvok pohybu. Keďže sa medzi subkategoriami sémantickými príznakmi na rozhodujúce miesto dostáva kladná alebo záporná kvalifikácia deja, je pozoruhodné, že pri zápornej podobe *nepochodiť* už popretie vyjadrené lexikálnym záporom prekrýva spájateľnosť slovesa s kvalitatívnymi príslovkami natoľko, že táto záporná podoba už platí aj bez týchto kvalitatívnych určení: *U riaditeľa som so svojou žiadosťou nepochodil*. Ako systémovo a komunikatívne plnohodnotné obstojí aj vyjadrenie *Nepochodil som*.

Z uvedených príkladov sa ukazuje najmä dôležitosť vyhranenej väzby pri slovesách, konkrétne pri predponových slovesách (ale aj pri iných slovných druhoch), ktorú treba poznať a rešpektovať v záujme stability systému, ale aj stability dorozumievania sa jazykom; ukazuje sa však aj dôležitosť ustálených iných, neväzobných prostriedkov, ktoré majú pevné postavenie práve pri slovese, keďže ich vedomé rešpektovanie takisto prispieva k normálnej a plnohodnotnej jazykovej komunikácii.

Keď chceme s jazykom narábať tak, aby sme sa v istom jazykovom spoločenstve hladko dorozumeli, treba neprestajne do zákonitostí jazyka a jeho upotrebovania v reči prenikať a poznávať spôsoby a prostriedky využívané pri vyjadrovaní jemných významových rozdielov, medzi ktoré patria práve aj slovesné väzby a všeobecne vlastnosti slovíes, ktoré zahŕňame pod označe-

nie *intencia slovesného deja* a *intenčná hodnota slovesa*. Odkrývaním týchto postupov a ciest v jazykovom systéme v spojení s jeho uplatňovaním v reči sa Turočekovej práca stáva nielen príspevkom obohacujúcim naše teoretické poznatky, ale aj zdrojom, z ktorého možno čerpať praktické poučenie týkajúce sa používania jazyka a hlbšieho ovládania jeho prostriedkov a pravidiel.

*Ján Kačala*

### *Opakovanie je matkou múdrosti*

[FRANKO, Michal: Slovo o reči. Pohľady pedagóga na aktuálne problémy jazykovej kultúry a na soľácke nárečie. Michalovce: Zemplínska spoločnosť Michalovce 2011. 191 s. ISBN: 978-80-89252-08-4.]

Pravidelných čitateľov a prispievateľov do vedecko-popularizačného časopisu pre jazykovú kultúru a terminológiu Kultúra slova možno prekvapí skutočnosť, že nezávislý regionálny týždenník *Pod Vihorlatom*, ktorý od roku 1998 vychádza každý pondelok a prináša každý týždeň aktuálne spravodajstvo z miest a obcí regiónu, má vo svojej obsahovej štruktúre jazykovú rubriku. Potrebu rubriky si vyžiadala jazyková prax, jazykové prejavy, v ktorých, ako Marián Šimkulič, šéfredaktor spomínaného týždenníka, píše „dost’ často zaznievajú slová, ktoré škaredia čistotu jazykovej kultúry..., slová, ktoré sú najviac frekventované v jazykovej komunikácii a ktoré nám spôsobujú výslovnostné, gramatické, pravopisné a významové problémy“ (s. 4).

Rubriky sa horlivo a zanietené zhost’uje Michal Franko, niekdajší stredoškolský profesor, publicista, regionálny básnik, v súčasnosti na dôchodku, ktorý sa rozhodol vydať podstatnú časť svojich príspevkov v knižnej podobe. Jeho ambícia sa pretavila do hmotnej podoby – do publikácie s názvom *Slovo o reči*. Názov knižky tvoria slová, ktoré si autor vybral z citátu prvého kodifikátora spisovnej slovenčiny Antona Bernoláka (ktorého 250. výročie narodenia sme oslávili v októbri minulého roka) a ktorý čítame na jeho pamätníku v Trnave: „Slováci, píšete po slovensky! Tu máte slovo moje o reči vašej.“ Už tieto slová naznačujú, že v prvej časti recenzovaného dielka bude dominovať úsilie Michala Franka apelovať na bežného používateľa jazyka všade tam, kde „sa bez spisovného slova nezaobídeme“ (s. 6), zvyšovať tak starostlivosť o jazykovú kultúru, o kultúru reči.

Publikáciu pozostávajúcu z dvoch častí – I. Časť spisovná a II. Časť nárečová – uzatvára zoznam použitej literatúry a súpis rukopisných a publikovaných príspevkov autora (dovedna ich je 61), ktoré uverejňoval v celoslovenskej i regionálnej (humenskej) tlači – v Slovenskom denníku, v časopise Slovenský východ, vo Východoslovenských novinách, Vranovských novinách a Podvihorlatských novinách, v nezávislom týždenníku Pod Vihorlatom, v Nedelnej Pravde či v časopise Slovenský jazyk a literatúra v škole a v denníku SME – Smena. Prijemným osviežením publikácie sú, i keď skutočne krátke, textové nárečové ukážky z Vyšného Hrušova a Papiňa (s. 132). Takýchto nárečových textov by sme v druhej časti tejto publikácie očakávali viac i rozsiahlejšie. Napokon autor zaradil do publikácie fotografie jemu blízkych ľudí, ktorí ovplyvnili jeho osobný život a utvárali v ňom pozitívny vzťah k rodnému kraju a k materinskému nárečiu. Ale tiež osobností, ktoré „pridali ruku k dielu“ vo výskume sotáčkych dialektov.

Texty spisovnej časti publikácie by sme mohli vymedziť do niekoľkých pomyselných okruhov: 1. učiteľ a jeho výchovno-vzdelávací rozmer, 2. jazyk a pestrosť jazyka, 3. jazyková kultúra, 4. pravopis, 5. slohová výchova, 6. literatúra, estetická a etická výchova, 7. názory a reakcie autora na knihy, názory pedagógov či iných odborníkov a jazykovedcov. Prvé podkapitolky druhej časti sú ladené osobne. Autor sa najskôr vyznáva zo svojho vlastného vzťahu k nárečiu svojho rodiska. Rovnako sú odrazom autorovho vzťahu k jeho rodným a najbližším – starým rodičom i rodičom, manželke, synom. Píše o svojich štúdiách, o vlastnej práci v prospech poznania sotáčkych nárečí. Zhrňa svoje niekoľkoročné, ba mohli by sme povedať celoživotné vlastné snaženia, takisto činorodú prácu iných národne cítiacich rodákov „na sotáčkych nárečových brázdach“. V poslednej časti publikácie (s. 180 – 183) autor uvádza publikačný údaj k jednotlivým príspevkom. Čitateľ i recenzent má možnosť vedieť, v ktorom roku a v ktorom týždenníku či časopise bol uverejnený konkrétny príspevok. Takýto údaj im poskytuje možnosť objektívnejšie zhodnotiť obsah, formu, štýl, výber slov a formulácií toho-ktorého textu vzhľadom na širšie časové rozpätie ich vzniku.

Texty prvej časti „rečového minibreviára“, ako si ju sám autor pomenúva (s. 8), odzrkadľujú rozmanitosť a pestrosť každodenného života nositeľov rôznych foriem slovenského národného jazyka. Jednoduchým štýlom a na primeranej odbornej úrovni (s odvolávaním sa na príslušné kodifikačné

a slovníkové práce) upozorňuje bežného používateľa jazyka, širšiu verejnosť na nedostatky v oblasti jazykovej kultúry. V prostredí, ktoré mu je bytostne najbližšie, v škole a mimo nej. Apeluje na učiteľov, ktorí by mali byť po rodičoch príkladom a vzorom.

Aj keď sa spoločenské postavenie učiteľa za posledné desaťročia podstatne znížilo, i v súčasnosti má pedagóg stále rozhodujúcu úlohu pri šírení vedeckých poznatkov. Má byť zameraný na utváranie všeobecnej kultúry, vštepovanie a podporovanie vedomostí a zručností, ako aj na sprostredkovanie postojov v tej-ktorej oblasti ľudského života toho-ktorého štátu či krajiny. Očakávaný profil učiteľa nepredstavuje iba predpoklad odborných vedomostí a schopností. Požaduje osobnostné danosti a vlastnosti, ako sú tvorivosť, trpezlivosť, vytrvalosť, schopnosť spolupráce, spoľahlivosť, presnosť, osobnostná zrelosť, ktorá vyplýva zo skromnosti, sebadisciplína i zodpovednosť. Nevyhnutná prítomnosť kultivovaného vystupovania a správania, všeobecná kultúrna i spoločenská rozhladenosť už len dotvára celostný obraz pedagóga, ktorý mu umožňuje samostatne vykonávať jeho povolanie. Uvedené vlastnosti by si osobitne mal osvojiť učiteľ slovenského jazyka, ktorého prirodzenou snahou by malo byť kultivovanie a cieľavedomé zvyšovanie kvality vzdelania svojich zverencov.

Pozornému čitateľovi neunikne, ako možno komplexne vnímať z autorových textov, že autorovou bytostnou snahou je čistota spisovnosti slovenského jazyka. Podľa nášho názoru tento obranársky postoj Michala Franka vyplývajúci z jeho osobnej hlbokej úcty k nášmu jazyku ho neraz stavia do pozície prísneho a nekompromisného ochrancu, čo môže vyvolať u niektorých nositeľov jazyka i nevôľu. Jeho prísna direktíva (i keď vychádza z jeho mnohoročnej pedagogickej praxe), že učiteľ slovenského jazyka „musí horieť, aby zapaloval iných..., musí disponovať láskou k jazyku i k žiakom..., sám musí byť aj jazykovým vzorom!“, „... učiteľ slovenčiny musí u svojich žiakov vypestúvať aj zodpovedný postoj a vzťah k jazyku ako ku kultúrnej a národnej hodnote...“ (s. 19 – 20), nie vždy môže padnúť na úrodnú pôdu. Skúsenosť nás učí, že zmierlivejšie stanovisko „by mal“ je osožnejšie. Osobným nenúteným a dobrým príkladom učiteľa, jeho správnym logickým vysvetlením opodstatnenosti spisovnosti a primeraného jazykového prejavu v tej-ktorej jazykovej situácii, istotne sa podarí viac.

Autor publikácie upozorňuje, aké dôležité je, aby učitelia už na prvom stupni základných škôl vstúpili žiakom základy slovenského pravopisu. Dostačujúcu úroveň pravopisu by nemali zanedbávať ani učitelia ostatných predmetov. Autor však nehovorí iba o svojich výhradách, ale ponúka aj konkrétny návod na zlepšenie úrovne vedomostí žiakov z pravopisu (s. 27 – 28). Napokon uvádza konkrétne príčiny neprimeranej úrovne pravopisu žiakov, ktoré vidí v ich nedostatočnej čitateľskej aktivite. Nuž, a ktorí z učiteľov i samotných rodičov by mu v tomto prípade nedali za pravdu?

Franko sa k používateľom jazyka stavia kriticky. Upozorňuje na nedostatky v jazykových prejavoch úradníkov, rozhlasových a televíznych redaktorov a hlásateľov, prihovára sa novinárom. Usmerňuje ich. Píše, čo je náležité, že vzhľadom na ich postavenie v spoločnosti sa od nich očakáva spisovný prejav na dostatočnej úrovni. V textoch publikácie preto nachádza svoj priestor aj často diskutovaná problematika nedodržiavania mäkkosti vo výslovnosti spoluhlásky *l'* vo všetkých pozíciách (pred samohláskami *e, i*, ktorej výslovnosť je pre väčšinu územia Slovenska nárečovo podložená, na hranici slabiky, či dokonca v slovách, v ktorých sa píše mäkčeň, napríklad v slovách *nedela, ľadový, ľutovať* a iných), ktorú z hľadiska ortoepickej normy kvalifikujeme ako chyby. Takisto opakujúca sa otázka častého nesprávneho používania podstatného mena *zahájenie* namiesto *začatie, začínanie* či *otvorenie* napríklad schôdze či diskusie, ktorá rezonuje v príspevku *V inzertných novinách otvorili i zahájili* (s. 48). V príspevku *Plecnice, traky* (s. 23 – 24) sa dočítame, ako si autor chcel kúpiť v textilnej predajni plecnice a predavačka nevedela, čo si v skutočnosti žiada. Predavačka argumentovala tvrdením, že aj v objednávkach, aj v predajni používajú iba pomenovanie *šle*, i keď poznajú názov *traky*. Logicky a správne autor odôvodňuje, že v tomto prípade ide o regionálne podmienený výskyt synonym a že slovo *šle* je na okraji bežnej slovnej zásoby súčasného slovenského jazyka. V príspevku tiež poukázal aj na skutočný význam slova *zahájiť* („zahradiť, zatarasiť“) horu, les, lúku, pričom východiskom výkladu a argumentácie bol tiež odkaz na príslušné výkladové slovníky – Slovník slovenského jazyka a na Krátky slovník slovenského jazyka.

Niektoré jazykové prejavy v konkrétnych jazykových situáciách Franko hodnotí ako pejoratívne, neestetické, gramaticky a jazykovo úplne nesprávne. Hovorí o maličkostiach, ktoré „deformujú pravý význam a obsah slova“ (s. 21). Napríklad v jednom z denníkov písali o veľkopredajni, v ktorej

možno nakúpiť potraviny, zeleninu, výsekové mäso, údeniny, cukrovinky, lahôdky a drogistický tovar atď. (tamže).

V jednom príspevku sa nerieši iba jeden jazykový problém, neraz ide o dva či tri sporné javy. Ale o všetkých nemožno písať, a tak iba v stručnosti uvádzame aspoň niektoré z nich: otázka správneho osvojenia si významu prídavných mien *sanitárny* a *sanitačný* (s. 33), *výberca* a *výberkyňa poplatku na parkovisku* (s. 34); časté a nevhodne používané slovné spojenie *krst knihy*, či dokonca *obriezka knihy* (s. 34 – 35); o nepoužívaní správnych predložiek v prejave televíznych a rozhlasových moderátoriek – *to je už pre dnes odo mňa všetko*, o „nedostatkoch“ v Jednotnom katolíckom spevníku – *skrze Máriu k Ježišovi, cez Máriu k Ježišovi*; o vyjadrení *mám toho cez hlavu, dostávam plat cez 300 EUR* (s. 41 – 42). A opäť má čitateľ/bežný používateľ jazyka naporúdzi uvedené správne spisovné ekvivalenty. Autorovi napríklad prekáža prehrešok v podobe slova *kombiklozet* (s. 64 – 66). Poukazuje na pôvod slov *kombi* a *klozet* (prvé z latinčiny, druhé z francúzštiny) a na opakujúci sa jav – niektorí nositelia jazyka akoby stále potrebovali používať cudzie, čiže svetové slová (s. 65). Takisto reaguje na tvrdenie *za tlačové chyby neručíme*, ktoré sa objavujú najčastejšie v letákoch našich hypermarketov.

Nemožno nesúhlasiť s Michalom Frankom, že nedostatky v jazykovej kultúre vznikajú aj v dôsledku istej nedbanlivosti, ľahostajnosti a vlažnému vzťahu k jazyku zo strany samotných používateľov. Istá miera sebadisciplíny každého jednotlivca a jeho pozitívny vzťah k jazyku a ku kráse slova by mohli byť úspešným riešením mnohých jazykových nedostatkov.

V príspevkoch autor ukazuje aj na regionálne podmienené chyby v rode podstatných mien *snímok*, *salám* oproti *snímka*, *smet'*/*smeti*, *saláma*, či v slovtvorných príponách, napr. *lízatko* oproti *lízanka*, v prejavoch, od ktorých by sa očakávala spisovnosť.

Druhá časť publikácie – nárečová – predstavuje prelínanie súkromného s odborným a vedeckým. Najskôr autor poukazuje na opozíciu dvoch jazykových foriem slovenského národného jazyka – spisovného jazyka a nárečia. Potom zaraďuje sotácke nárečia do príslušnej skupiny zemplínskych nárečí. Autor venuje niekoľko podkapitol svojim rodičom a starým rodičom. Takisto vzdáva hold Jánovi Šárgovi, rodákovi z Veľopolia (okres Humenné), pedagógovi, jazykovedcovi – dialektológovi, ktorý sa ako prvý podujal skú-



mať sotácke nárečia (s. 115 – 123, 146 – 153, 162 – 164). Upozornil na jeho osobnostné i odborné kvality. Dozvedáme sa tiež, že vážny záujem J. Šárgu o výskum sotáckych nárečí podporil Václav Vážný. A tak v roku 1936 J. Šárga začal s prvým zapisovaním a excerpovaním tohto typu nárečia. O dva roky neskôr upozornil na sotácku kvantitu, ktorej výskyt modernými prístrojmi, najmä na oscilografe, neskôr potvrdil Jozef Liška.

Michal Franko na viacerých miestach píše o vlastnej práci o hláskoslovnom systéme sotáckeho nárečia, o spracovaní neohybných slovných druhov, substantív či o svojom výskume sotáckeho folklóru. Pozoruhodné sú jeho skúsenosti, ktoré nadobudol vďaka Vasil'ovi Petrovičovi Lattovi (s. 140), ktorý ho zasvätil do tajov výskumu zvukovej stránky nárečí na umelom podnebí. V tých časoch (pred vyše šesťdesiatimi rokmi) to bola už pomerne rozšírená metóda získavania nových poznatkov zo zvukovej roviny nárečí. Autor publikácie svoje foneticko-fonologické výskumy konfrontuje aj s názormi Agáty Zambovej (s. 127 – 129). Zaspomínal si aj na Jozefa Štolca a Antona Habovštiaka. Na niekdajší „štáb popredných slovenských jazykovedcov-dialektológov“ (s. 130), ktorý navštívil sotácky región a ktorý okrem už spomenutých dvoch bádateľov tvorili Jozef Liška, Štefan Lipták a sám autor publikácie. Ako sa sám M. Franko vyznáva z vlastných pocitov a pohnútok (s. 124), i z úcty k nim sa rozhodol podať aspoň stručný pohľad na ich zásluhnú vedeckú prácu a na dejiny a celkový výskum spomínaných nárečí aj v recenzovanej publikácii.

Výskumu sotáckych nárečí – predovšetkým užskej oblasti – venoval všetky svoje sily a srdce Štefan Lipták – „chlúba rodného Spiša“ (s. 138) –, ktorého prácu pre rodný kraj Michal Franko vo svojej publikácii osobitne zdôraznil. Takisto mu v publikácii preukázal vďaka a úctu za to, čo pre výskum rodného nárečia urobil. Zdôraznil jeho produktívny nárečový výskum, cenné pohľady na sotácku problematiku a závery výskumu uvedenej nárečovej skupiny vo východnej časti Slovenska. V publikácii venuje priestor aj niektorým skutočnostiam z osobného života i z obdobia štúdií Štefana Liptáka, z jeho vedeckého i pedagogického pôsobenia na Katedre slovenského jazyka a literatúry Katolíckej univerzity v Ružomberku i z pôsobenia v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, neskôr v Slavistickom ústave Jána Stanislava SAV. Upozornil na jeho ocenenie za zásluhy a dlhoročnú prácu pri naplňaní programu Matice slovenskej. Pripomenul aj výskum ná-

rečia slovenských osadníkov v Zakarpatskej Ukrajine, do ktorého sa Štefan Lipták zapojil spolu s kolegami z Etnologického ústavu SAV i z Historického ústavu SAV.

Napokon Michal Franko neobišiel ani Vieru Kováčovú, ktorá nielenže nadviazala na predchádzajúce poznatky o sotáckych nárečiach, ale uskutočnila aj vlastný nárečový výskum sotáckych nárečí severovýchodného Zemplína, čoho dôkazom je vysoko erudovaná monografia *Sotácke nárečia* (Ružomberok, 2010).

Odborno-popularizačné texty Michala Franka, ktoré máme možnosť čítať v prvej časti tejto publikácie, sú obrazom autorovej hlbokej úcty k jazyku a národu, mimoriadnej horlivosti pre národnú vec v najširšom zmysle slova. Odborné a ľudské úsilie autorových textov treba skutočne oceniť. Niektorých súčasných čitateľov však môže vyrušovať autorova výrazná citová zaangažovanosť, neraz prejavujúca sa početnejšími romantizujúcimi tendenciami, ale tiež atypickými slovnými spojeniami a prívlastkami, napríklad: *Niektoré jazykové situácie sú priam havarijné – najmä pravopisné, ... najviac jazykových úrazov* (s. 19), *... koľko slov si priam žiada chirurgické ošetrovanie vrátane aj amputácie, lebo brýzgajú špinu na jeho čistý kostým...* (s. 20), *Na lexikálnych lánach našej slovenčiny sú rozprestreté slová ako obilné klasy, krásne, zlatozrné* (s. 21), *... tá starostlivá mater našej slovenčiny a duchovný teplomer našich škôl* (s. 31), *jazykové haraburdie* (s. 32), *... do jazykovej nápravy sa musí zapojiť celý pedagogický orchester* (s. 37), *Jeho reč [Karola Poláka – poznámka autorky recenzie] nikdy nebola suchou pašou bez jazykových vitamínov!* (s. 38), *... by mali zaujať svoje stanovisko aj generáli nášho jazyka z Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave...* (s. 46), *Zovšadiaľ sa na nás valí jazykový brud ako ťažký balvan...* (s. 49), *Tých jazykových nesprávností a nepresností je viacej. Snažili sme sa upozorniť iba na tie slová, ktoré sa priživujú na kráse iných slov, teda sú akýmisi jazykovými parazitmi...* (s. 55), *Skloňme sa v úcte nad jeho [Ľudovíta Štúra – poznámka autorky recenzie] príkladný život a veľkolepé dielo, nad brázdy slovenských úhorov, v ktorých do krásy zakvitla reč naša milá a celý náš národ, ktorý v blaženom pokoji svojej štátnosti zhrieva sa slnkom svojich robotných predkov...* (s. 100 – 101), *Do krásneho kostýmu každodenne poobliekajme aj našu reč a nech je taká krásna a taká čistá ako voda tatranských prameňov* (s. 103).

Sme presvedčení, že Frankove texty (v oboch častiach publikácie) by určite nestratili na svojej odbornosti, hodnote a kvalite, keby v nich nebola istá miera subjektivismu. Práve naopak. I napriek uvedeným „výhradám“ si veľmi vážime prácu, ktorú vykonal Michal Franko pre jazykovú kultúru nielen vo svojom rodnom regióne. Napokon nám nedá nenapísať, že zastávame názor, že nikto nikomu nemôže vnučovať, ako má vnímať a navonok prejavovať svoj vlastný vzťah k materinskému jazyku. Plne chápeme autorov postoj a jeho vnímanie jazykovej skutočnosti, ktoré sám vysvetľuje na viacerých miestach. Autor chce „Žiť v priateľstve s pravdou“ (s. 61) a to, čo robí, „robí z úcty k slovu“ (s. 8).

Na záver by sme autorovi recenzovanej publikácie v prípade jeho ďalšieho vydania odporúčali niektoré formálne úpravy. Keď si chce čitateľ pozrieť v časti *Publikované a rukopisné príspevky* (s. 180 – 183) konkrétne údaje (či ide o rukopis, o publikovaný text, v ktorom roku text vznikol – pri viacerých tento údaj chýba, a či výber „rétoriky“ príspevku by vyplýval aj z doby jeho vzniku), zistí, že na viacerých miestach (napríklad s. 14 – 17, 19, 37) nie je celkom jasné, či ide o publikovaný alebo rukopisný – samostatný – príspevok, alebo o pokračovanie predchádzajúceho príspevku. Iba pri pozornom čítaní čitateľ zistí, že by mohlo ísť/že ide o pokračovanie predchádzajúceho príspevku. V tomto prípade by sa na dosiahnutie prehľadnosti žiadalo ich osobitné grafické označenie. Rovnako na s. 79 by sme odporúčali označiť názov nového príspevku *Klobásy kabátovky majú už aj svoje sestry* tučným typom písma. Autor sa snaží o dodržiavanie spisovnosti všade tam, kde sa to očakáva, a predsa čítame na s. 58 „viď Anonymovu“, na s. 62 „vedeckú serióznosť postrádajú“, alebo nájdeme v texte pomenovanie dediny nárečovou lexémou *valal* bez jej označenia v úvodzovkách.

Veríme, že i napriek týmto našim pripomienkam autor recenzovaného dielka nezanevrie na jazyk a jeho nositeľov a na jazykovú kultúru.

Autor recenzovanej publikácie *Slovo o reči* všetku svoju silu a um vložil do práce pre rodný kraj, čo by hádam mohol odzrkadľovať citát z básne *Za pluhom* od Martina Rázusa, ktorú uvádza Michal Franko (s. 166) pri spomienke na A. Habovštiaka: „Boh mi svedok, chcel som v zanietení svätom gazdovať nie sám, lež v láske s rodným bratom, ale načo hádky, načo hlúpe boje? Jar je tu, nuž orme, a to každý svoje...!“

*Anna Ramšáková*

# Z NOVÝCH VÝRAZOV

---

## *Z rukopisu pripravovaného Slovníka súčasného slovenského jazyka (40)*

V treťom zväzku Slovníka súčasného slovenského jazyka je veľa predponových slov a najmä z tohto dôvodu v ňom bude veľa po prvý raz lexicograficky spracovaných slov a nových významov už známych slov. Vo významnej miere sa dopĺňajú a vykladajú slová, ktoré v starších slovníkových dielach bývali len prihniezdované k heslu, najmä slovesné podstatné mená a príslovky, ale aj abstraktá zakončené na *-osť* (napr. *oddymenie, obsažne, obsahovosť*).

**obsahovosť** *-ti* ž. odb. al. kniž. ▶ obsahová stránka, myšlienková náplň javov: *o. hudby, hudobnej formy; hlboká o. ikonomaľby; volanie po novej obsahovosti umeleckého diela*

**obsahovo-tematický** prisl. ▶ z hľadiska obsahu vyjadreného pomocou témy, základnej myšlienky diela, pomocou tém; obsahovo a tematicky: *o. bohatá tvorba novinára; o. premyslene zostavený jazykový prejav; kniha sa o. člení na štyri časti*

**obsahovo-tematický** *-ká -ké* príd. ▶ týkajúci sa obsahu, zmyslu vyjadreného pomocou témy, základnej myšlienky, pomocou jednotlivých tém diela; obsahový a tematický: *obsahovo-tematická náplň divadelnej hry; o. profil spravodajskej relácie; kvalitná obsahovo-tematická stavba verejného prejavu; súťaž s pomerne úzkym obsahovo-tematickým vymedzením*

**obsažne** 2. st. *-nejšie* prisl. 1. ▶ obsažným spôsobom, s hodnotným, bohatým obsahom, zmyslom (často sústredeným na malom priestore), hlboko, zmysluplne: *hovorí, píšeť presvedčivo, o. a podnetne; čas vo vlaku vie stráviť o. a užitočne; svoje filozofické názory najobsažnejšie vyjadril v esejach o morálke; A veľmi obsažne a nevel'avravne, čo odporovalo všetkým skúsenostiam, ktoré s ním mal Kameník, zvolal: Aký vedúci, také kino!* [J. Lenčo]

2. ▶ so širokým záberom, rozsahom; syn. obsiahlo, obširne; op. stručne: *o. informovať o plánoch; o. zostavený katalóg; obsažnejšie sa o probléme zmienila v liste*

**obsedant** -ta pl. N -ti I -tmi m. (lat.) i lek., psych. ▶ kto trpí vnucujúcimi sa myšlienkami, popudmi vyvolávajúcimi úzkosť a nutkavé správanie, obsedantná osobnosť: *obsedanti stále kontrolujú, či je všetko na zvyčajnom mieste; Film sa končí prvými pokusmi obsedanta nevšímať si počet dlaždíc na chodníku.* [Empatia 2000]

**obsedantne** prísl. i lek., psych. ▶ s prehnanou (chorobnou) zaujatosťou, nutkavo, vtieravo a bez prestania; obsedantným spôsobom, posadnuto: *o. opakovat' otázku; priam o. sa sústreďovať na jednu vec, tému; o. vetrala miestnosti; niektoré sny sa o. vracajú*

**obsedantnosť** -ti ž. i lek., psych. ▶ vlastnosť, charakter niečoho (myšlienky, predstavy a pod.) obsedantného, opakovane sa vnucujúceho do vedomia človeka, vyvolávajúceho úzkosť a nutkavé správanie, nutkavosť, neodbytnosť, vtieravosť; prehnaná (chorobná) zaujatosť a posadnutosť niečím: *o. sna, vízií; o. stále sa vracajúcich otázok o zmysle života, tvorby; trpieť obsedantnosťou*

**obsekávať** -va -vajú -vaj! -val -vajúc -vajúci -vaný -vanie nedok. **1.** (čo (z čoho)) ▶ sekaním dookola odstraňovať niečo z niečoho; syn. obtínať: *o. prevísajúce konáre; o. porast z múrov; z riečneho pontónu bolo treba dennodenne o. ľad; zamrznutú kôru stromu sme obsekávali sekerou*

**2.** (čo) ▶ sekaním obyč. dookola zbavovať niečo niečoho (na povrchu); syn. osekávať, okliesňovať: *o. zoťaté stromy; kosačkou možno o. aj ťažko prístupné miesta*

**3.** (čo) ▶ sekaním upravovať, skracovať na požadovanú veľkosť, dávať iný tvar, zarovnávať a pod.: *o. skalú, aby nezasahovala do cesty; umelec obsekáva budúcu sochu; pren. expr. Skôr sa snažím neustále obsekávať určitú barokovosť svojich textov.* [V. Klimáček] *zostručňovať, zjednodušovať*

**4.** šport. publ. (koho; ø) ▶ (v hokeji) opakovane sa dopúšťať nedovoleného zákroku, faulu spodnou hranou čepele hokejky: *o. protihráčov; bol obsekávaný dvoma obrancami hostí; rozhodcovia budú prísnejšie posudzovať fauly hokejkou, obsekávanie a hákovanie.* [Pd 2006]

▣ dok. k 1–3 ➤ **obsekať**

**obstrelit'** -lí -lia *obstrel'*! -lil -liac -lený -lenie dok. šport. publ. **1.** (koho, čo) ▶ (v hokeji, vo futbale a v iných kolektívnych športoch) rýchlou zmenou smeru strel'by (tesne) obísť prekážku vytvorenú brániacim protihráčom: *o. obrancu, stopéra ľavačkou; strelec technicky obstrelil brankára* □ *obstrelit' múr obísť prekážku vytvorenú z tiel protihráčov*

2. (čo) ▶ (v hokeji, vo futbale) strelit' (tesne) vedľa ohraničeného cieľa útoku, minúť, netrafiť: *o. opustenú bránu súpera*

▣ nedok. ꞑ **obstreľovať**

**ocinkov** -va -vo príd. privl. hypok. ▶ vzťahujúci sa na ocinka, otca; patriaci, vlastný ocinkovi, otcov: *ujo sused je o. kamarát; chlapci tajne čítajú ocinkove knižky; Ocinkova príslovečná skromnosť vzbudila mamičkinu nevôľu.* [D. Mitana]

**ocinov** -va -vo príd. privl. hypok. ▶ vzťahujúci sa na ocina, otca; patriaci, vlastný ocinovi, otcov: *ocinova mama stará matka, babka; ocinovo auto stojí pred domom; ocinovou veľkou pýchou je záhrada; dobre, že sme počúvli ocinove rady*

**ockov** -va -vo príd. privl. hypok. ▶ vzťahujúci sa na ocka, otca; patriaci, vlastný ockovi, otcov: *o. otec starý otec, dedo; ockova práca; ockovo auto; čakať na ockov návrat; začuli o. hlas; požičal si o. oblek; ockovo zdravie sa zlepšuje; deti opakovali ockove slová; Iva spravila ockovu obľúbenú kávovú tortu.* [BŽ 2011]

▣ fraz. *ockov syn* al. *ockova dcéra* potomok podobný svojmu otcovi; často iron. *ockov synáčik/maznáčik/miláčik* al. *ockova dcérenka* (často nesamostatný, rozmazaný) potomok nekriticky hodnotený a protežovaný svojím otcom

**ocov** -va -vo príd. privl. hypok. ▶ vzťahujúci sa na oca, otca; patriaci, vlastný ocovi, otcov: *o. kabát, mobil; ocovo auto; o. oco starý otec, dedo; ocova mama stará mama, babka; o. vyčítavý pohľad; veselý úsmev na ocovej tvári; prišli všetci ocovi kamaráti; sestra nesúhlasí s ocovými názormi*

**ocumlať** -le -lú -li! -lal -lúc/-lajúc -laný -lanie dok. expr. (čo) ▶ pomocou jazyka a slín poprehadzovať, poomáľat' niečo v ústach (potáhajúc tekutinu); zašpiniť, znehodnotiť niečo slinami; syn. *ocmúlať*: *o. cukrík, lízanku, chlebovú kôrku; kúsky zeleniny len ocumle a vyplúje; keď deťom idú zúbky, ocumľú každú hračku; ocumľala si porezaný malíček*

**oddelený** -ká -ké príd. ▶ súvisiaci s oddelením, menšou organizačnou jednotkou (často v zdravotníctve); vzťahujúci sa na oddelenie: *o. lekár; vyšetrenia oddelených pacientov; ranné oddelenské vizity; pracuje ako oddelenská sestra na kožnom oddelení; oddelenské knižnice ústavu obsahujú odbornú literatúru; každé pracovisko si plánuje a realizuje oddelenské semináre*

**oddymenie** -nia -ní s. 1. iba sg. chem. ▶ vypudenie rozpušťača z roztoku teplotou, odparenie: *organické kyseliny odstránime niekoľkonásobným oddymením vzorky s koncentrovanou kyselinou dusičnou*

2. iba sg. tech., stav. ▶ odstránenie dymu odniekiaľ, zbavenie dymu niečoho: *o. spalín; koaxiálne, delené o. kotla cez stenu; riešiť o. stavby komínom; po uhase- ní požiaru nasledovalo o. priestorov*

3. tech., stav. ▶ zariadenie na odstránenie, zbavenie dymu: *priemer oddymenia (do komína); montáž, inštalácia (systému, zostavy) oddymenia; diely oddymenia sú zobrazené v návode; firma predáva oddymenia a dymovody pre plynové kotly*

### ▣ ↗ i **oddymit'**

**oddymit'** -mí -mia *oddym*! -mil -miac -mený -menie dok. 1. chem. (čo) ▶ vypu- diť rozpúšťadlo z roztoku teplom, odpariť: *o. rozpúšťadlo; roztok bol oddymen- ný kyselinou sírovou*

2. (čo) ▶ zbaviť nejaký (vnútorný) priestor dymu: *o. pivnicu; dom bol ko- nečne oddymený*

3. expr. (kam; ø) ▶ (o parnom rušni a dopravných prostriedkoch) opustiť nejaké miesto, vzdialiť sa, vypúšťajúc dym: *staré nákladné auto oddymilo po poľnej ceste; Parný rušeň z päťdesiatych rokov minulého storočia oddymí do Trebišova krátko po desiatej.* [VNK 2003]

**oddymit' si** -mí si -mia si *oddym si!* -mil si -miac si -mený -menie si dok. ho- vor. expr. (čo) ▶ stráviť istý čas fajčením; vyfajčiť určité množstvo tabakových výrobkov: *čosi sme si spolu oddymili; [Fajčiari] musia si svoje nikotínové dávky oddymit' mimo verejných priestorov.* [HN 2005]

**odebnit'** -ní -nia -ni! -nil -niac -nený -nenie dok. (čo) 1. stav. ▶ urobiť pomoc- nú konštrukciu z (drevených al. kovových) dielcov, v ktorej sa po naliatí be- tónu a jeho stvrdnutí vytvorí stavebný prvok požadovaného tvaru: *o. stĺpy, nosníky; o. veľké plochy stropných konštrukcií; stranu výkopu odebnili priepust- ným debnením*

2. ▶ obiť al. obložiť doskami: *počas stavebných prác stromy odebnia, aby nedošlo k ich poškodeniu*

### ▣ nedok. k 1 ↗ **odebňovať**

**odebňovací** -cia -cie príd. stav. ▶ súvisiaci s odebňovaním, zhotovovaním pomocnej konštrukcie, v ktorej sa po naliatí betónu a jeho stvrdnutí vytvorí stavebný prvok požadovaného tvaru; určený na odebňovanie, na odebne- nie: *veľkoplošné odebňovacie panely, dielce; široká ponuka odebňovacích systé- mov; odebňovacia plocha je časť debnenia, ktorá je v priamom kontakte s betó- nom a určuje vzhľad povrchu*

**odebňovať** -ňuje -ňujú -ňuj! -ňoval -ňujúc -ňujúci -ňovanie nedok. stav. (čo)  
► robiť pomocnú konštrukciu z (drevených, častejšie kovových) dielcov, v ktorej sa po naliatí betónu a jeho stvrdnutí vytvorí stavebný prvok požadovaného tvaru: *o. steny, stropné dosky; o. mostné teleso; balkónové parapety odebňovali pomocou ľahkého stenového debnenia* ■ dok. ↗ **odebníť**

**odenterovať** [-d-t-] -ruje -rujú -ruj! -roval -rujúc -rovaný -rovanie dok. inform. profes. (čo, ø) ► stlačením klávesu enter na klávesnici počítača dať pokyn na vykonanie operácie (odoslať vytvorený príkaz, potvrdiť úkon vybrať z ponuky); syn. *enternúť: zadať a o. slovo; odenterovanie príkazu; nedá sa o. ďalšia stránka; stačí skopírovať adresu do prehliadača a o.*

■ nedok. ↗ **enterovať**

**oderuodolnosť** -ti ž. tech. ► vlastnosť toho, čo odoláva oderu, čo sa na povrchu ľahko mechanicky nepoškodí, čo sa rýchlo neopotrebuje odieraním; syn. *oderuvzdornosť: o. tlačie, potlačie; vysoká o. vlasca za mokra; kožená turistická obuv sa vyznačuje oderuodolnosťou*

**oderuvzdornosť** -ti ž. tech. ► vlastnosť toho, čo odoláva, vzdoruje oderu, čo sa na povrchu ľahko mechanicky nepoškodí (napr. poškrabaním), čo sa rýchlo neopotrebuje odieraním; syn. *oderuodolnosť: veľká, menšia, výborná o. materiálu; zvýšená odolnosť a o. nášlapnej vrstvy podlahy; potahová látka má certifikát oderuvzdornosti*

**odeskortovať** [-d-] -tuje -tujú -tuj! -toval -tujúc -tovaný -tovanie dok. (koho, čo (kam)) odvieť, dopraviť niekam s eskortou, ozbrojeným sprievodom; urobiť eskortu niekomu, niečomu: *o. zajatca; odeskortovanie väzňa do cely; vojak bol odeskortovaný z Nitry do kasární v Martine; Štyroch nás, dvoch chlapov a dve ženy, odeskortovali do banskobystrickej sedrie.* [L. Ťažký]; *Colníci následne kamión odeskortovali do Vyšného Nemeckého na ďalšiu kontrolu pomocou skenera.* [P1D 2009]

■ nedok. ↗ **eskortovať**

**odfičať** -čí -čia odfičí! -čal -čiac -čanie dok. hovor. expr. (kam; na čom/čím; ø) ► rýchlo a obyč. znenazdania opustiť nejaké miesto, náhle odísť, vzdialiť sa (často dopravným prostriedkom); syn. *odtrieliť, odfrčať, odfujazdiť: o. preč, domov, do práce; o. autom, na motorke; susedia práve odfičali na dovolenku; vozidlo naštartovalo a bleskovo odfičalo; šofér taxíka rýchlo odfičí, aby nedostal pokutu; Nič viac jej netreba, aby už tento víkend odfičala za oceán za prácou.* [VNK 2001] odletela lietadlom



**odfidlikať** -ká -kajú -kaj! -kal -kajúc -kany -kanie dok. hovor. expr. (čo) **1.** ▶ (rutinne) zahrať al. odohrať niečo na sláčikovom hudobnom nástroji (obyč. na husliach): *o. skladbu; kapela offidlikala čardáš*

**2.** ▶ rezaním, obyč. s námahou, neobratne, oddeliť, odrezať, odkrojiť; syn. odpidlikať: *o. prút; o. si koliesko klobásy; neodfidlikaj si prsty!*

**odfotiť** -tí -tia *odfoť!* -til -tiac -tený -tenie dok. hovor. (koho, čo (čím)) ▶ vytvoriť fotografickým prístrojom al. zariadením obrazový záznam skutočnosti, ktorá je pred prístrojom, urobiť snímku, odfotografovať: *o. kamaráta, skupinku detí; o. zblízka krdel' holubov; požiadala ženu, aby ho na pamiatku odfotila so synmi; mobilom rýchlo odfotil evidenčné číslo auta; speváčka bola odfotená na titulnej strane časopisu mala tam svoju fotografiu*

▣ nedok. ↗ **fotiť**

**odfotiť sa** -tí sa -tia sa *odfoť sa!* -til sa -tiac sa -tený -tenie sa dok. hovor.

**1.** ▶ byť objektom zhotovenia obrazového záznamu; odfotografovať jeden druhého al. sám seba: *o. sa samospúšťou; mladí sa spolu odfotia pod čerešňou; navzájom sme sa odfotili pri fontáne*

**2.** ▶ dať si urobiť fotografiu (u fotografa), dať sa odfotografovať: *o. sa vo fotoateliéri; išiel sa (dať) o. na občiansky preukaz, na pas; je to príležitosť o. sa s medveďom*

▣ nedok. ↗ **fotiť sa**

*Miroslava Avramovová*

## Vysvetlivky

### Typografické značky

- ▶ uvádza výklad
- ↗ odkaz
- ▣ frázeológia, parémie
- ▣ prihniezdovanie, odkaz
- lexikalizované spojenie alebo terminologické spojenie

### Zoznam použitých zdrojov

P1D – Plus 1 deň

## Slová, ktoré nenájdete v Krátkom slovníku slovenského jazyka (6)

V texte nadpísanom *Slová, ktoré nenájdete v Krátkom slovníku slovenského jazyka* pokračujeme v uverejňovaní slov, s ktorými sme sa v ostatných rokoch stretli najmä v odborných, ale čiastočne aj v publicistických textoch a ktoré nie sú v doterajších vydaniach KSSJ (viacšie o tom pozri v Kultúre slova, 2013, roč. 47, č. 1, s. 60).

**ladivý** príd. ktorý vyvoláva súlad, harmóniu, ladiaci; ktorý s niečím ladí: *l. pochod; oku l-á kompozícia; príjemné l-é farby; uchu l-é rytmy; krásne l-é pozadie, l-á farebnosť; ladvosť* -i ž. vlastnosť niečoho dať sa naladiť: *dobrá l. strún aj po dlhšom používaní; v rámci l-ti sa treba pozrieť, či sa dajú minimálne doladiť oktávy*

**Padolam** -u mn. N a A -y m. (slovo je už v SSSJ) vodohosp. samostatná, spravidla od stavebného diela oddelená konštrukcia umiestnená pred mostovou podporou, slúžiaca na ochranu pred plávajúcim ľadom: *drevené l-y, klinové l-y; štít l-u, rezná hrana l-u*

**lankovod** -u mn. N a A -y m. obyč. pružná trubica, ktorou prechádza lanko používané na prenášanie sily a pohybu medzi vzdialenými časťami mechanizmu: *brzdový l., l. brzdového lanka; poškodený l.; dobre namazaný l.; lankovodný* príd.: *l-á vložka*

**lavicovitý** príd. (slovo je už v SSSJ) ktorý má tvar lavice: *l. násyp zeme; geol.: sivý l. vápenc, l. stredozrnný až jemnozrnný pieskovec; l-á textúra; l-á odlučnosť žuly; ladvovito* prisl.: *l. vrstvený vápenc; ladvovitost* -i ž.: *l. vápencov, l. pieskovec*

**legislatívnotechnický** príd. týkajúci sa legislatívnej techniky: *l-é pokyny; odstrániť l. nedostatok; navrhované zmeny majú iba l. charakter; legislatívnotechnicky* prisl.: *l. upraviť text*

**letlampa** -y -lámip ž. hovor. spájkovacia lampa: *benzínová l., plynová l.; letlampový* príd.: *l. horák*

**liekopis** -u mn. N a A -y m. (slovo je už v SSSJ) odb. normatívny predpis upravujúci výrobné postupy a zloženie liekov a liečiv: *európsky l., čínsky l., slovenský l.; l. zaručuje kvalitu liečivých prípravkov; požiadavky na l-y; liekopisný*

---

Text vznikol pri riešení grantového projektu *Konfrontačný výskum slovnej zásoby slovenčiny a češtiny a jazyková kultúra – 2. etapa* (VEGA č. 2/0076/13).

príd.: *l. názov, l-é pojmy; l-á analýza; l-é normy, l-é požiadavky na kvalitu; l-é oddelenie; Európska l-á komisia*

**lobing -u** m. (slovo je už v SSSJ) polit., ekon. ovplyvňovanie politických činiteľov, úradníkov s cieľom presadzovať záujmy istej skupiny, lobovanie: *definícia l-u; pravidlá l-u, zákon o l-u; l. bez pravidiel je klientelizmus; l-y importných firiem; lobingový* príd.: *l. klub; l. zákon; l-á kampaň; l-é aktivity, l-é skúsenosti; l-á skupina, l-á agentúra; Európska l-á organizácia*

**ľudskoprávny** príd. súvisiaci s ľudskými právami, týkajúci sa ľudských práv: *ľ. aktivista; ľ. parlamentný výbor, ľ-e organizácie; ľ-e hnutie; ľ-e princípy*

**magnitúda -y -túd** ž. **1.** astron. fotometrická jednotka udávajúca jasnosť objektu na oblohe: *hviezdna m., zdanlivá m.* **2.** geofyz. veličina udávajúca veľkosť (silu) zemetrasenia podľa Richterovej stupnice: *zemetrasenie s m-ou 5,5; magnitúdový* príd.: *m. dosah kamery; m. interval; m-á stupnica, m-á škála*

**magnóliový** príd. **1.** vzťahujúci sa na magnóliu, týkajúci sa magnólie: *m. ker; m. strom; m. púčik; m-á záhrada* **2.** urobený z kvetov magnólie: *m. extrakt, m. čaj*

**makrodrsný** príd. odb. ktorý má veľkú drsnosť: *m-é prvky; makrodrsnosť* -i ž. vodohosp. drsnosť koryta vodného toku spôsobená útvarmi na jeho dne

**málovodný** príd. **1.** vodohosp. ktorý má málo vody: *m. tok, m. potôčik* **2.** meteor. prejavujúci sa malým množstvom zrážok: *m. rok, m-é obdobie*

**manažovateľný** príd. odb. ktorý sa dá manažovať, ktorý sa dá riadiť, spravovať: *m. systém, m. modulárny videosystém, m. prepínač, m-á napájacia distribučná jednotka; m. proces; obsah stránky m. klientom; m-á zdravotná starostlivosť; manažovateľnosť* -i ž.: *m. realizácie; m. prostredia; m. počítačov a počítačových sietí; zvýšenie m-ti siete*

**manipulátor**<sup>2</sup> -a mn. N a A -y m. neživ. tech. zariadenie určené na manipuláciu s niečím: *ručný m., teleskopický m., pneumatický m., elektronický m.; priemyselný m.; operačný m. polohovadlo; manipulátorový* príd.: *m. modul, ťažbový stroj m-ého typu*

**manuál -u L -i** mn. N a A -y m. neživ. príručka obsahujúca informácie o inštalácii, údržbe a používaní niečoho; návod na používanie: *používateľský m., programový m., servisný m.; vypracovanie m-u; manuálový* príd.: *m-é stránky, m-é video*

**mapovací** príd. týkajúci sa mapovania, slúžiaci na mapovanie: *mobilný m. systém; m. kurz z fyzickej geografie; m-ie práce; m. softvér; m. súbor; m. stroj*

**mapovač<sup>1</sup>** -a mn. N -í A -OV m. živ. kto vykonáva mapovanie: *m. jaskýň, m. trás; m. čiernych skládok*

**mapovač<sup>2</sup>** -a mn. N a A -E m. neživ. zariadenie na zisťovanie niečoho: *mobilný m., radarový m.; vzdušný tematický m.; m. zvuku; inform. m. siete, m. dát*

**mapovanie** -ia s. **1.** vykonávanie činností súvisiacich so zhotovovaním máp; zachytávanie na mape: *letecké m.; katastrálne m., geologické m.; m. Zeme, m. Slovenska* **2.** zisťovanie údajov o nejakom jave: *m. sociálneho bývania; m. regionálnych podmienok na podnikanie; m. starých a krajových odrôd ovocných drevín; m. netopierov*

**maskérňa** -e -í ž. miestnosť, v ktorej sa maskujú herci, televízni moderátori ap.: *divadelná m., televízna m.*

**mávavý** príd. ktorý sa vyznačuje mávaním: *m. let, m. pohyb krídel, m-é pohyby rukami*

**mazivý** príd. odb. ktorý sa rozmazáva: *silno príľnavý m. film, m. brúsny kal, m-é látky; m. účinok, m-á schopnosť nafty; mazivosť<sup>1</sup> -i ž.: dobrá m. oleja, optimálna m. spojiv*

**mäkčeny** príd. odb. ktorý má mäkšiu štruktúru, ktorý sa poddáva tlaku, zmäkčený: *m. plast, m. polypropylén, m. polyvinylchlorid; nepremokavá m-á podložka, m-á rukoväť*

**meandrovať** -uje -ujú nedok. odb. tvoriť meandre: *potok začína m., rieka silno m-uje, rieky prirodzene m-li krajinou*

**meandrový** príd. odb. vzťahujúci sa na meandre, týkajúci sa meandra, meandrov: *m. pás, m-á ostroha, m-á šija; m. spôsob tvarovania*

**meandrujúci** príd. odb. ktorý vytvára meandre: *m. tok, m. Váh, m-a rieka, m-e koryto; nádherne m. kaňon*

**mediácia** -ie L -ii mn. -ie G -íí D -iám L -iách ž. práv. mimosúdne riešenie sporu, pri ktorom nestranná osoba pomáha vyriešiť spor dvoch strán dohodou: *m. v rodinných sporoch; zákon o m-ii; výhody m-ie; riešenie sporov m-iou;*

**mediačný** príd.: *m. zákon; m. kurz; m. proces; m-á činnosť; m-é dohody; m. úradník; m-é centrum, m-é služby; mediačne prísl.: *pôsobiť na susedov m.**

**mediatéka** -y -ték ž. zbierka, archív rozmnoženín audiovizuálneho al. multimediálneho diela al. zvukového záznamu umeleckého výkonu: *m. jazykového centra*

**mediátor** -a mn. N -í A -OV m. živ. práv. kto vykonáva mediáciu: *etický kódex m-a; odmena m-a; kurz m-ov; Slovenská komora m-ov; mediátorka -y -riek ž.; mediátorský* príd.: *m. kurz, m. výcvik, m. návrh, m-á prax; m-á komora; m-á kancelária; mediátorsky* prísł.

**medzibrodový** príd. ležiaci medzi brodmi: *m. úsek, m-á oblasť*

**medzidielec** -lca mn. -lce m. dielec vložený medzi inými prvkami konštrukcie: *voskové m-lce; m-lce spájajúce hlavné nosníky*

**medziknižničný** príd. uskutočňovaný medzi knižnicami: *m. výpožičný systém, m-á výpožička, m-á výpožičná služba*

**medzikružie** -ia -í s. geom. priestor medzi dvomi kruhmi s tým istým stredom: *stred m-ia, obsah m., časť m-ia; tech.: kovové m., izolačné m.; medzikružný* príd.: *m. priestor; m. tlak*

**medzilaboratórny** príd. odb. uskutočňovaný medzi laboratóriami: *m-a skúška, m-a štúdia, m-e posudzovanie, m-e testy*

**medzil'ahlý** príd. odb. ležiaci medzi dvomi prvkami, bodmi, konštrukciami ap.: *m. člen, m. priestor; m. úsek; m-é body; m. profil zábradlia, m-é podpory; m-á stanica, m-á stena*

**medzinastavenie** -ia -í s. nastavenie medzi dvomi nastaveniami: *náhodné m.; niektoré prístroje umožňujú m.*

**medioperačný** príd. odb. uskutočňovaný medzi dvomi operáciami; slúžiaci medzi dvomi operáciami; týkajúci sa úseku medzi dvomi operáciami: *m-á doprava; m. dopravník; m. sklad, m. zásobník; m-é uskladnenie; m. čas čas medzi dvomi operáciami*

**medzipodošva** -y -šiev ž. obuv. vrstva medzi podošvou a zvrškom topánky: *odľahčená m.; odpružená m., lisovaná m.; m. z penového materiálu, kovová m.; medzipodošvový* príd.: *m-á časť; m-á technológia; m-á konfigurácia*

**medzipoloha** -y -lôh ž. odb. poloha medzi dvomi polohami: *bezpečnostná m.; nastavenie m-y; otočenie kľučky do m-y; medzipolohový* príd.: *m. modul, m. spínač, m. vypínač; m-á izolácia*

**medzipovodie** -ia -í s. vodohosp. priestor medzi povodiami: *vodné toky v m-í Oravskej priehrady; leží v m-í riek Dunaj a Morava*

**medzipovrchový** príd. odb. vznikajúci medzi dvomi povrchmi: *m-á energia, m-é napätie; m-é spojenie; m-é javy, m-é sily; m-é vrstvy*

**medzipriestor** -u m. odb. priestor medzi dvomi prvkami, konštrukciami ap.: *fyzikálny m. vo fasádnej technike; m. vyplnený tepelnou a zvukovou izo-*

láciou; *m. oddeľujúci susedný dom; zateplenie m-u stropu; medzipriestorový* príd.: *m. faktor; m. šum; m-á kondenzácia; m-á kefa; m-é sadrokartónové priečky; m-é napätie*

**medzisúčet** -čtu *m. čiastkový súčet (peňažných) položiek al. údajov: m. položiek, m. prevádzkových nákladov, m. za skupinu výdavkov; vypočítat m-y; medzisúčtový* príd.: *m. stĺpec; m-á funkcia; m-é riadky; m-é výpočty*

**medzivegetačný** príd. ktorý je medzi dvomi obdobiami rastu rastlín, ktorý sa týka vegetačného pokoja, mimovegetačný: *m-é obdobie*

**medzivrstvý** príd. ktorý je medzi (dvomi) vrstvami: *m. priestor; m. zlom, m-é pukliny; m. materiál, m. náter, dvojzložková m-á farba; m-á izolácia; m-á jaskyňa; medzivrstvo* prísl.: *závažie uložené m.*

**medzizdrž** -e -í ž. vodohosp. zdrž medzi dvomi plavebnými stupňami

**medziznakový** príd. ktorý je medzi dvomi znakmi: *m. priestor; m-á mezera*

**memoriálový** príd. súvisiaci s memoriálom, týkajúci sa memoriálu: *m. maratón, m. výstup; m. pohár; m. komplex; m-á súťaž, m-é podujatia, m-é preteky, m-é disciplíny*

**menoslovie** -ia -í s. súhrn mien živočíchov al. rastlín, názvoslovie: *m. hadov, m. obojživelníkov, m. vtákov; m. cievnatých rastlín; menoslovný* príd.: *m. systém, m-á štruktúra*

**metanol** -u *m. chem. metylalkohol, drewný lieh: výroba m-u; otrava m-om;*

**metanolový** príd.: *m. roztok; m. palivový článok*

**metylalkohol** -u *m. chem. bezfarebná, alkoholicky zapáchajúca kvapalina škodlivá zdraviu, metanol, drewný lieh: obsah jedovatého m-u v liehovine; otrava m-om; metylalkoholový* príd.: *m. roztok; m. motor*

**mezonet** -u *m. archit., stav. byt al. súbor miestností na vnútorne prepojených podlažiach: luxusný m.; štvorizbový m.; prenájom m-u; mezonetový* príd.: *m. byt; m. apartmán, m-á izba, m-á kuchyňa; m-á kancelária, m-á nadstavba*

**miešací** príd. určený na miešanie, týkajúci sa miešania: *m. stroj, ručný m. prístroj, m. automat, m-ie zariadenie, m. voz; m. bubon, m. pohár; m. pomer*

**miešadlo** -a -diel s. miešacie zariadenie: *ručné m., ponorné m., elektrické m. stavebných zmesí; m. na maltu, m. na betón, m. na farbu; m. na lekvár; miešadlový* príd.: *m. mlyn, m. motorček; miešadielko* -a -lok s. zdob.: *magnetické m.*

**miešateľný** príd. ktorý sa dá miešať s inou látkou: *prípravok m. s vodou; m. olej* ktorý možno miešať s iným olejom; **miešateľnosť** -i ž.: *m. prípravkov, m. olejov, dobrá m. s prípravkami na ochranu rastlín*

**migrenik** -a mn. -ci m. kto máva migrénu: *m. citlivý na vône; m-ci mávajú počas bolesti odpor k jedlu; migrenička* -y -čiek ž.

**migrénový** príd. súvisiaci s migrénu: *m. záchvat, m. stav*

**mikrospínač** -a mn. N a A -e m. spínacie zariadenie s mechanickým ovládaním pri požadovanej opakovanej presnosti zopnutia: *dotykový m., bezdotykový m., m. dvier; mikrospínačový* príd.: *m. adaptér, m. ovládač, m-á klávesnica, m-é tlačidlá*

**mikrotelefón** -u m. mimoriadne malý telefón: *bezdrôtový m., mobilný m., skúšobný m., prídavný m.; mikrotelefónny* príd.: *m-a šnúra; m-a vložka*

**mikrotunelovanie** -ia s. odb. spôsob výstavby podzemných vedení vykonávaný diaľkovo ovládanými strojmi: *horizontálne riadené m.; m. pretláčaním, m. štítovaním*

**mimomestský** príd. ktorý sa nachádza mimo mesta; ktorý sa uskutočňuje mimo mesta; ktorý nepochádza z mesta: *m-á oblasť; m-á električková dráha, m-é komunikácie; m. koncert, m. cyklus; m-á prevádzka; jazda v m-ých podmienkach; m-í návštevníci*

**mimopásmový** príd. inform. ktorý sa nachádza mimo pásma; ktorý sa uskutočňuje mimo pásma: *m. signalizačný kanál; m. obrazový signál, m. šum, m-á signalizácia, m-é rušenie*

**mimoprevádzkový** príd. ktorý je, existuje mimo prevádzky: *m. stav; m. prúd, m. vietor, m-á teplota, m-é podmienky, m-é zaťaženie*

**mimorovinný** príd. odb. ktorý sa neuskutočňuje v rovine: *m. pohyb, m-é deformácie, m-é deformačné vibrácie; mimorovinnosť -i ž.: *vplyvy m-i**

**mimosústavový** príd. odb. ktorý nepatrí do nejakej sústavy: *špeciálna m-á jednotka; prehľad m-ých jednotiek*

**mimotextový** príd. ktorý nie je súčasťou textu: *m-á súvislosť; m-é štruktúry; m-é prostriedky, m-é zložky, m-é činitele; mimotextovo prisl.*

Matej Považaj

## Obsah 47. ročníka

BUJALKOVÁ, Mária: Vzťah medzi etymológiou a definíciou lekárskeho termínu	65
ČERVEŇ, Ivan – DOBROČKA, Edmund – FEJDI, Pavel: Súpis základných termínov z kryštalografie	72
KRÁLIK, Ľubor: O pôvode a význame spojenia <i>ruská ruleta</i>	14
KUCHAR, Rudolf: <i>Krivda, krivý – krivé</i> a iné odvodené a synonymné slová	132
MANDELÍKOVÁ, Lenka: Beckovčan Jozef Miloslav Hurban	19
MISLOVIČOVÁ, Sibyla: Moderná jazyková poradňa	129
PUKANEC, Martin: Sú pomenovania <i>župa</i> a <i>župan</i> slovenské?	193
VALENTOVÁ, Iveta: Kde sa vzalo prechyľovanie ženských priezvisk?	261
VANČOVÁ, Iveta: Významy a používanie niektorých predponových slovies so základom <i>korčuľovať</i>	198
ŽIGO, Pavol: Najstaršie svedectvo o jazyku z konca 9. storočia	257
ŽIGO, Pavol: O Proglase na záver Roka Konštantína a Metoda	321
ŽIGO, Pavol: Variantnosť koncoviek <i>-a/-u</i> v genitíve singuláru neživotných maskulín	3

## DISKUSIE

ČERVEŇ, Ivan – ŽIGO, Pavol: Vzťah termínov <i>recipročný – reciproký</i>	202
OLOŠTIAK, Martin: O fungovaní kvantít v prevzatých slovách (na príklade vlastného mena <i>Hollywood</i> a jeho adjektívneho derivátu)	139
RIPKA, Ivor: Ešte raz o cezmnímovom lese v Amerike alebo Poznámky o vlastnom mene <i>Hollywood</i> a jeho adjektívnych derivátoch	85

## Z HISTORICKEJ LEXIKY

KRAJČOVIČ, Rudolf: Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladom názvov obcí a miest (37 – 42)	25, 89, 144, 207, 282, 328
---	----------------------------

## ZO STUDNICE RODNEJ REČI

CHOCHOL, Martin: <i>Dzecko moja ľubi</i> (Zo zemplínskej lexiky)	98
MARIČOVÁ, Anna: <i>Páľenuo</i>	33
SMATANA, Miloš: Ako chutí mlieko	291
ŠIMUNOVÁ, Dagmar: <i>Ej, ženy, ženičky, dávajte handričky za dobré ihličky, za pekné špendlíčky</i>	337
VALENTOVÁ, Iveta: Slovo <i>agát</i> a jeho adaptácia v slovenčine a v terénnych názvoch	153
ŽIGO, Pavol: Aj miestne názvy pochádzajú z prameňa rodnej reči	216

## ROZLIČNOSTI

Ako sa volá kniha, ktorá má dve časti? M. P o v a Ź a j	36
<i>Centrál</i> – v <i>Centráli</i> , <i>Central</i> – v <i>Centrale</i> . S. D u c h k o v á	341
<i>Kde domov můj</i> . K. S e k v e n t	167
<i>Monosa</i> a <i>Monoský potok</i> . M. P o v a Ź a j	104
Nové prídavné meno <i>prorodinný</i> . M. P o v a Ź a j	165
Nové slovo <i>konzervant</i> . M. P o v a Ź a j	301
<i>Passau</i> či <i>Pasov</i> ? K. K á l m á n o v á	225



## SPRÁVY A POSUDKY

Aký bol 21. ročník celoštátnej súťaže s medzinárodnou účasťou <i>Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko</i> . D. Šimunová .....	229
Čo zostalo na písme. J. Kačala .....	108
Dve knihy o pamäti dvoch miest. J. Krško .....	176
K osemdesiatinám profesora Jána Doruľu. M. Dobríková .....	303
Kurzy na využívanie databáz Slovenského národného korpusu. K. Gajdošová .....	227
Monografický príspevok k výskumu ontogenézy reči. J. Kesselová .....	233
Na margo prvého starogrécko-slovenského slovníka. D. Škoviera .....	39
Nárečie ako klenot. M. Denciová .....	346
Nová knižka o slovenskej vete. M. Písárčiková .....	174
Nová monografia z okruhu lexikálnej a syntaktickej sémantiky. J. Kačala .....	349
Opakovanie je matkou múdrosti. A. Ramšáková .....	354
Okrúhle jubileum Márie Šimkovej. A. Karčová .....	307
Vzácné životné jubileum prof. PhDr. Pavla Žiga, CSc. M. Považaj .....	171
Za doc. PhDr. Františkom Kočišom, CSc. M. Považaj .....	344

## SPYTOVALI STE SA

Ako sa volá žena prejavujúcu niekomu alebo niečomu priazeň? M. Považaj .....	48
<i>Cívacie svetlá</i> . I. Vančová .....	310
<i>Lónové nápoje, nie iontové nápoje</i> . S. Mislovičová .....	238
Prečo je v slovenčine <i>závet</i> mužského rodu a v češtine <i>závěť</i> ženského rodu? L. Králik .....	49
Prídavné meno od podstatného mena <i>oddelenie</i> . M. Považaj .....	116
<i>Tienič</i> . D. Guríčanova .....	237
<i>Vertikulátor</i> verzus <i>vertikutátor</i> . K. Kálmánová .....	180

## Z NOVÝCH VÝRAZOV

Slová, ktoré nenájdete v Krátkom slovníku slovenského jazyka (1 – 6).

M. Považaj .....	59, 125, 186, 247, 317, 368
Z rukopisu pripravovaného Slovníka súčasného slovenského jazyka (35). N. Janočková .....	52
Z rukopisu pripravovaného Slovníka súčasného slovenského jazyka (36). Ľ. Balážová .....	118
Z rukopisu pripravovaného Slovníka súčasného slovenského jazyka (37). J. Končálová .....	182
Z rukopisu pripravovaného Slovníka súčasného slovenského jazyka (38). L. Ocetová .....	240
Z rukopisu pripravovaného Slovníka súčasného slovenského jazyka (39). J. Hašanová .....	312
Z rukopisu pripravovaného Slovníka súčasného slovenského jazyka (40). M. Avramovová .....	362

## Z JAZYKOVÝCH RUBRIK

<i>Datle</i> nie sú <i>ďatle</i> . I. Vančová .....	192
<i>Nadväzný, v nadväznosti</i> ... S. Duchková .....	191
<i>Oveľa</i> (nie <i>ďaleko</i> ) <i>viac</i> . S. Duchková .....	191
<i>Oziabajú ma nohy, omíza nos</i> . I. Vančová .....	255
<i>Sneh, snežný a snehový</i> . I. Vančová .....	253
<i>Zavináč – sled, pes, ale i chvost</i> . K. Kálmánová .....	254
Ste či nie ste „cool“? K. Kálmánová .....	255
<i>V džínsach</i> alebo <i>v džínsoch</i> ? I. Vančová .....	253
<i>Zdravotný brat</i> ? I. Vančová .....	256
Index 47. ročníka. S. Mislovičová .....	376
Informácie autorom .....	64
Obsah 47. ročníka .....	374

## Index 47. ročníka

Kurzívou sú vytlačené slová, spojenia slov, väzby a pod., ktoré sa podrobnejšie rozoberajú z významovej, pravopisnej, výslovnostnej, gramatickej a štylistickej stránky.

- adresovateľnosť*, význam a používanie 61  
*adresovateľný*, význam a používanie 61  
*aerotaxikový*, význam a používanie 61  
*agresivita*, význam a používanie 61  
*akcelerometer*, význam a používanie 61  
*akcelerometrový*, význam a používanie 61  
*aktualizátor*, význam a používanie 61  
*aktualizátorka*, význam a používanie 61  
*aktualizovateľnosť*, význam a používanie 61  
*aktualizovateľný*, význam a používanie 61  
*akvakultúra*, *akvakultúrny*, význam a používanie 61  
*akvapark*, *akvaparkový*, význam a používanie 62  
*alokovaný*, význam a používanie 62  
*alokovať*, význam a používanie 62  
*ambulovať*, význam a používanie 62  
*amorfná látka*, význam termínu 73  
*analyt*, význam a používanie 62  
*analyzátor*, *analyzátorica*, význam a používanie 62  
*analyzátorový*, význam a používanie 62  
*analyzátorový*, význam a používanie 62  
*animácia*, *animačný*, význam a používanie 62  
*animátor*, *animátorka*, *animátorský*, význam a používanie 63  
*antagonista*, *antagonistka*, význam a používanie 63  
*antagonistový*, význam a používanie 63  
*antikvárnický*, význam a používanie 63  
*antikvárnik*, *antikvárnica*, význam a používanie 63  
*antimikrobiálny*, význam a používanie 63  
*antireformácia*, *antireformačný*, význam a používanie 63  
*aranžovať*, význam a používanie 183  
*auditovanie*, význam a používanie 63  
*auditovaný*, význam a používanie 63  
*auditovať*, význam a používanie 63  
*autocisterna*, *autocisternový*, význam a používanie 125  
*autodomiešavač*, *autodomiešavačový*, význam a používanie 125  
*automiešač*, *automiešačka*, význam a používanie 125  
*autoumyváreň*, význam a používanie 125  
*autoumyvárka*, význam a používanie 125
- bajpas*, *bajpasový*, význam a používanie 125  
*baláchať*, význam a používanie 184  
*balikovací*, význam a používanie 126  
*balikovač*, význam a používanie 126  
*balikovať*, význam a používanie 126  
*balit*, význam a používanie 184  
*baraniť*, význam a používanie 126  
*báza mriežky*, význam termínu 78  
*bázicky centrovaná základná bunka*, význam termínu 78  
*bázový vektor*, význam termínu 78  
*becementový*, význam a používanie 126  
*bezdažďový*, význam a používanie 126  
*bezdotykový*, význam a používanie 126  
*bezdušový*, význam a používanie 126  
*bezďmový*, význam a používanie 126  
*bezhlavicový*, význam a používanie 126  
*bezodrazový*, význam a používanie 126  
*bezorbový*, význam a používanie 126  
*bezpodšívkový*, význam a používanie 126  
*bezramienkový*, význam a používanie 126  
*bezrozmerný*, *bezrozmerne*, *bezrozmernosť*, význam a používanie 126  
*bezrozmernový*, *bezrozmernosť*, význam a používanie 126  
*bezryhový*, význam a používanie 127  
*bezskrutkový*, význam a používanie 127  
*bezšnúrový*, význam a používanie 127  
*bezvodicový*, význam a používanie 127  
*bezvzduchový*, význam a používanie 127  
*bezvzdušnicový*, význam a používanie 127  
*bezznamienkový*, význam a používanie 127  
*biokeramika*, význam a používanie 127  
*biokompatibilita*, *biokompatibilný*, význam a používanie 127  
*biolieh*, *bioliehový*, význam a používanie 127  
*biomateriál*, *biomateriálový*, význam a používanie 127  
*bionaftový*, význam a používanie 127  
*bioodpad*, *bioodpadový*, význam a používanie 128  
*biopalivo*, *biopalivový*, význam a používanie 128  
*bioplast*, význam a používanie 128  
*bioplastový*, význam a používanie 128  
*bioplynový*, význam a používanie 128  
*biopolymér*, *biopolymérový*, význam a používanie 128  
*biopotravina*, *biopotravinový*, význam a používanie 128  
*bioreaktor*, *bioreaktorový*, význam a používanie 128  
*biorytmus*, *biorytmový*, význam a používanie 128  
*biosenzor*, *biosenzorový*, význam a používanie 128  
*biotolerantnosť*, význam a používanie 128

- biotolerantný*, význam a používanie 128  
*biotopný*, *biotopne*, význam a používanie 128  
*bleskovicca*, *bleskovicový*, význam a používanie 186  
*blikavka*, význam a používanie 186  
*bodkočiarkovaný*, význam a používanie 186  
*Bravaisova mriežka*, význam termínu 79  
*Bravaisove pravidlá*, význam termínu 78  
*bremenový*, význam a používanie 186  
*bridličnatý*, *bridličnatosť*, význam a používanie 186  
*briketovanie*, význam a používanie 186  
*brodisko*, význam a používanie 186
- celotelový*, význam a používanie 186  
*Central*, *Centrál*, skloňovanie 341 – 343  
*centrovaná základná bunka*, význam termínu 78  
*civáci*, *c-ie svetlá*, význam a používanie 310 – 311
- čistiteľnosť*, význam a používanie 186  
*čistiteľný*, význam a používanie 186
- ďaleko*, význam a používanie 191  
*ďateľ*, význam a používanie 192  
*ďatľa*, význam a používanie 192  
 DAVID, Jaroslav: Pamäť mesta – názvy miest. Havířov, recenzia 176 – 179  
 DAVID, Jaroslav: Pamäť mesta – názvy miest. Ostrava, recenzia 176 – 179  
*deaktivácia*, *deaktivačne*, *deaktivačný*, význam a používanie 187  
*deaktivovať*, *deaktivovateľný*, význam a používanie 187  
 dejiny jazyka: *krivda*, *krivý* – *krivé* a iné odvodené synonymné slová 132 – 138; lexika stredovekej slovenčiny 25 – 32, 89 – 97, 144 – 152, 207 – 215, 282 – 290, 328 – 336; najstaršie svedectvo o jazyku z konca 9. storočia 257 – 261; o Proglase k svätému evanjeliu na záver roka Konštantína a Metoda 321 – 327; pôvod niektorých miestnych názvov 216 – 224; prechýľovanie priezvisk 261 – 281; variantnosť koncoviek -a/-u v genitíve singuláru neživotných maskulín 3 – 13  
*dekódovateľný*, *dekódovateľnosť*, význam a používanie 187  
*dekontaminácia*, *dekontaminačne*, *dekontaminačný*, význam a používanie 187  
*dekontaminovať*, *dekontaminátor*, význam a používanie 187  
*dekor*, *dekór*, *dekorový*, *dekórový*, význam a používanie 187  
*delička*, význam a používanie 187  
*demineralizovaný*, význam a používanie 188  
*depozitár*, *depozitárka*, *depozitársky*, význam a používanie 188
- depresant*, *depresantka*, *depresantný*, význam a používanie 188  
*detegovať*, význam a používanie 188  
*detegovateľnosť*, význam a používanie 188  
*detegovateľný*, význam a používanie 188  
 determinant 301  
*dezaktivácia*, *dezaktivačne*, *dezaktivačný*, význam a používanie 188 – 189  
*dezaktivovať*, význam a používanie 189  
 dialektológia: lexika spojená s počatím a výchovou dieťaťa v slovenských nárečiach 98 – 103; lexika spojená s výrazom *handrár* v slovenských nárečiach 337 – 340; lexika súvisiaca so slovom *mlieko* v slovenských nárečiach 291 – 300; slovo *pálenuo* v staropazovskom nárečí 33 – 35  
*Dolné Orešany*, pôvod názvu 334  
*dilógia*, význam a používanie 36 – 38  
*distribútor*, význam a používanie 189  
*dlážkovina*, *dlážkovinový*, význam a používanie 189  
*Dobrá Niva*, pôvod názvu 148  
*Dobroč*, pôvod názvu 218 – 220  
*Dobročná*, pôvod názvu 218 – 220  
*dohľadový*, význam a používanie 189  
*dohodár*, *dohodárka*, *dohodársky*, význam a používanie 189  
*dochladiť*, *dochladzovať*, *dochladzovací*, význam a používanie 189  
*domiešať*, *domiešavať*, význam a používanie 189  
*domiešavač*, *domiešavačový*, význam a používanie 189  
*dopredný*, význam a používanie 189  
*dopružiť*, *dopružovať*, *dopružovanie*, význam a používanie 189 – 190  
*dopytovací*, význam a používanie 190  
*dopytováč*, význam a používanie 190  
*dopytovanie*, význam a používanie 190  
*dorastenka*, význam a používanie 49  
*doregulovať*, význam a používanie 190  
 DORULA, Ján, medailón pri príležitosti životného jubilea 303 – 307  
*dosadaci*, význam a používanie 190  
*dosahový*, význam a používanie 190  
*drevokazný*, význam a používanie 247  
*drevorozkladný*, význam a používanie 247  
*dúchadlo*, *dúchadlový*, význam a používanie 190  
*dúchareň*, význam a používanie 190  
*dušidlo*, význam a používanie 247  
*dvojcestný*, význam a používanie 247  
*dvojlanový*, význam a používanie 247  
*dvojľom*, *dvojľomový*, význam a používanie 247  
*dvojpríjmový*, význam a používanie 247  
*dvojrozmerné vrstvy*, význam termínu 73  
*dvojručkový*, význam a používanie 247

*dvojsklený*, význam a používanie 247  
*dvojsklo*, význam a používanie 247  
*dvojsložkovo*, *dvojsložkový*, význam a používanie 248  
*dvojžilový*, význam a používanie 248  
*džínsy*, skloňovanie 253

*editor*, význam a používanie 248  
*editoriál*, *editoriálový*, význam a používanie 248  
*editorový*, význam a používanie 248  
*elektrofúzia*, *elektrofúzny*, význam a používanie 248  
*elektroizolačne*, význam a používanie 248  
*elektroizolačný*, význam a používanie 248  
*elektrolyt*, význam a používanie 248  
*elektrolytový*, význam a používanie 248  
*elektrozvárací*, význam a používanie 248  
*elektrozváranie*, význam a používanie 248  
*elokovaný*, význam a používanie 248  
*elokovať*, význam a používanie 248  
*enantiomorfné štruktúry*, význam termínu 83  
*erodovaný*, význam a používanie 249  
*erodovať*, význam a používanie 249  
*erodovateľnosť*, význam a používanie 249  
*erodovateľný*, význam a používanie 249  
etymológia: pôvod a význam slova *závet* 49 – 50; pôvod a význam spojenia *ruská ruleta* 14 – 18; pôvod slov *župa* a *župan* 193 – 197; vzťah medzi etymológiou a definíciou lekárskejších termínov 65 – 72  
*exsikátor*, *exsikátorový*, význam a používanie 249

*farbovo*, význam a používanie 249  
*farbový*, význam a používanie 249  
*fóliovanie*, význam a používanie 249  
*fóliovaný*, význam a používanie 249  
*fóliovať*, význam a používanie 249  
*formátovač*, význam a používanie 249  
*formátovať*, význam a používanie 249  
*fotodióda*, *fotodiódový*, význam a používanie 249  
*fragmentácia*, význam a používanie 250  
*fragmentačný*, význam a používanie 250  
FRANKO, Michal: Slovo o reči. Pohľady pedagóga na aktuálne problémy jazykovej kultúry a na sotácke nárečie, recenzia 354 – 361  
*fúkač*, význam a používanie 250  
*funkcieschopnosť*, význam a používanie 250

*gélovatier*, význam a používanie 250  
*gélovito*, význam a používanie 250  
*gélovitosť*, význam a používanie 250  
*gélovitý*, význam a používanie 250  
*geotextília*, *geotextilný*, význam a používanie 250

*germániový*, význam a používanie 250  
*germánium*, význam a používanie 250  
gratulant 301  
*grilovač*, význam a používanie 250  
*gulôčkované*, význam a používanie 250  
*gulôčkovať*, význam a používanie 250

*habitat*, *habitatový*, význam a používanie 250  
*hádzavo*, význam a používanie 251  
*hádzavosť*, význam a používanie 251  
*hádzavý*, význam a používanie 251  
*herňový*, význam a používanie 251  
*hexagonálna sústava*, význam termínu 81  
*hlásič*, význam a používanie 251  
*hlinikovať*, význam a používanie 251  
*hmatadlo*, *hmatadlový*, význam a používanie 251  
*hmotový*, význam a používanie 251  
*hniezdisko*, *hniezdiskový*, význam a používanie 251  
*hollywoodsky*, *výslovnosť a pravopis* 84 – 88, 139 – 143  
*homometrické štruktúry*, význam termínu 82 – 83  
*Horné Orešany*, pôvod názvu 334  
*hrablica*, *hrablicový*, význam a používanie 251  
*hrazdenie*, *hrazdený*, význam a používanie 251  
HURBAN, Jozef Miloslav, medailón pri príležitosti 125. výročia jeho smrti 19 – 24  
*hustomerný*, *hustomerový*, význam a používanie 252  
*hustotný*, význam a používanie 252

*chladivo*, *chladivový*, význam a používanie 252  
*cholesterický kvapalný kryštál*, význam termínu 75  
*chutnostný*, význam a používanie 252

*ideálna kryštálová štruktúra*, význam termínu 75  
*ideálny kryštál*, význam termínu 74  
*ihláreň*, význam a používanie 252  
*ilka*, pôvod a význam 286 – 287  
*imobilizér*, *imobilizérový*, význam a používanie 252  
*implantát*, *implantátový*, význam a používanie 252  
*inkluzívne*, význam a používanie 252  
*inkluzívnosť*, význam a používanie 252  
*inkluzívny*, význam a používanie 252  
*insolvenca*, *insolvenčný*, význam a používanie 252  
*intersticiálny tuhý roztok*, význam termínu 74  
*iónový* (nie *iontový*), *i. nápoj*, význam a používanie 238 – 239  
*izolát*, význam a používanie 252  
*izovektorové štruktúry*, význam termínu 83

- jasomer*, význam a používanie 317  
*jasový*, význam a používanie 317  
 jazyková kultúra: moderná jazyková poradňa 129 – 132  
*jazykovoporadenský*, význam a používanie 317  
*jazykovovýchovný*, význam a používanie 317  
*jednoklonná sústava*, význam termínu 80  
*jednokolajnica*, *jednokolajnicový*, význam a používanie 317  
*jednolanový*, význam a používanie 317  
*jednorozmerové stĺpce*, význam termínu 73  
*jednorýchlostný*, význam a používanie 317  
*jelka*, pôvod a význam 286 – 287
- Kalinov*, pôvod názvu 220  
*Kalinovo*, pôvod názvu 220  
*kalivo*, význam a používanie 317  
*kalivosť*, význam a používanie 317  
*kalivý*, význam a používanie 317  
*kapsár*, význam a používanie 317  
*kapučíno*, *kapučínko*, význam a používanie 318  
*kapučínovač*, význam a používanie 318  
*kapučínový*, význam a používanie 318  
*kaučukovitost'*, význam a používanie 318  
*kaučukovitý*, význam a používanie 318  
*Kde domov můj*, analýza básnického textu 167 – 170  
*kladkostroj*, *kladkostrojový*, význam a používanie 318  
*kladnica*, *kladnicový*, význam a používanie 318  
*klenok*, *klenkový*, význam a používanie 318  
*Klenovec*, pôvod názvu 221  
*klietkovať*, význam a používanie 318  
*klonivý*, význam a používanie 318  
*klopivý*, *klopný*, význam a používanie 318  
*klúčovať*, *klúčovanie*, význam a používanie 318  
*klz*, *klzový*, význam a používanie 318  
*kočková sústava*, význam termínu 81  
 KOČIŠ, František, nekrológ 344 – 346  
*kochlík*, *kochlíkový*, význam a používanie 319  
*komentátorstvo*, význam a používanie 319  
*kompostovateľnosť*, význam a používanie 319  
*kompostovateľný*, význam a používanie 319  
*kondicionovať*, *kondicionovanie*, význam a používanie 319  
*konštelačný*, význam a používanie 319  
*kontaminátor*, význam a používanie 319  
*kontaminovateľnosť*, *kontaminovateľný*, význam a používanie 319  
*konzervant*, význam a používanie 301 – 302  
 konzultant 301  
*koordinácia*, význam termínu 82  
*koordinačné číslo*, význam termínu 82  
*koróziometer*, význam a používanie 319  
*korytkovosť*, význam a používanie 319
- korytotvorný*, význam a používanie 319  
*kosoštvorcová sústava*, význam termínu 80  
*kráterček*, význam a používanie 31  
*krátkočlánkový*, význam a používanie 3199  
*kremeňový*, význam a používanie 319  
*krémovito*, význam a používanie 320  
*krémovitost'*, význam a používanie 320  
*krémový*, význam a používanie 320  
*kriedovať*, *kriedovanie*, význam a používanie 320  
*krmivár*, význam a používanie 320  
*krmivársky*, význam a používanie 320  
*krut*, význam a používanie 320  
*kryštál*, význam termínu 73  
*kryštalická látka*, význam termínu 73  
*kryštalit*, význam termínu 75  
*kryštalografická sústava*, význam termínu 79 – 80  
*kryštalografický smer*, význam termínu 77  
*kryštalová mriežka*, význam termínu 75 – 76  
*kryštalová štruktúra*, význam termínu 75  
*krytka*, význam a používanie 320  
*krytovanie*, význam a používanie 320  
*krytovaný*, význam a používanie 320  
*krytovať*, význam a používanie 320  
*kubická sústava*, význam termínu 81  
*kvapalínosť*, význam a používanie 320  
*kvapalínosť*, význam a používanie 320  
*kvapalný kryštál*, význam termínu 75  
*kvapkovač*, význam a používanie 320  
*kvázikryštál*, význam termínu 74
- kyvnosť*, význam a používanie 320  
*kyvný*, význam a používanie 320
- ladivý*, význam a používanie 368  
*ladolam*, význam a používanie 368  
*lankovod*, *lankovodný*, význam a používanie 368  
*lavicovito*, význam a používanie 368  
*lavicovitost'*, význam a používanie 368  
*lavicovitý*, význam a používanie 368  
*legislatívnotechnický*, *legislatívnotechnicky*, význam a používanie 368  
*Lešť*, pôvod názvu 221  
*letlampa*, *letlampový*, význam a používanie 368  
 lexikografia: z rukopisu pripravovaného Slovenska súčasného slovenského jazyka 52 – 59, 118 – 124, 182 – 185, 240 – 246, 312 – 316, 362 – 367  
*liekopis*, *liekopisný*, význam a používanie 368 – 369  
*Lipovec*, pôvod názvu 221  
*lobing*, *lobingový*, význam a používanie 369  
*ľudskoprávny*, význam a používanie 369

*magnitúda, magnitúdový*, význam a používanie 369  
*magnóliový*, význam a používanie 369  
*makrodrsnosť*, význam a používanie 369  
*makrodrsny*, význam a používanie 369  
*Málinec*, pôvod názvu 221  
*málovodný*, význam a používanie 369  
*manažovateľnosť*, význam a používanie 369  
*manažovateľný*, význam a používanie 369  
*manipulátor*, *manipulátorový*, význam a používanie 369  
*manuál*, *manuálový*, význam a používanie 370  
*mapovací*, význam a používanie 370  
*mapovač*, význam a používanie 370  
*mapovanie*, význam a používanie 370  
*maskérňa*, význam a používanie 368  
*mávavý*, význam a používanie 370  
*mazivosť*, význam a používanie 370  
*mazivý*, význam a používanie 370  
*máčkenny*, význam a používanie 370  
*meandrovať*, *meandrujúci*, význam a používanie 370  
*meandrový*, význam a používanie 370  
medailóny: DORUEA, Ján, životné jubileum 303 – 307; HURBAN, Jozef Miloslav, 125. výročie jeho smrti 19 – 24; ŠIMKOVÁ, Mária, životné jubileum 307 – 309; ŽIGO, Pavol, životné jubileum 171 – 174  
*mediácia*, *mediачný*, *mediачne*, význam a používanie 370  
*mediatéka*, význam a používanie 371  
*mediátor*, *mediatorka*, význam a používanie 371  
*mediátorský*, význam a používanie 371  
*mediátorský*, význam a používanie 371  
*medzibrodový*, význam a používanie 371  
*medzidielec*, význam a používanie 371  
*medziknižničný*, význam a používanie 371  
*medzikružie*, *medzikružný*, význam a používanie 371  
*medzilaboratórny*, význam a používanie 371  
*medziláhly*, význam a používanie 371  
*medzinastavenie*, význam a používanie 371  
*medzioperačný*, význam a používanie 371  
*medzipodošva*, *medzipodošvový*, význam a používanie 371  
*medzipoloha*, *medzipolohový*, význam a používanie 371  
*medzipovodie*, význam a používanie 371  
*medzipovrchový*, význam a používanie 372  
*medzipriestor*, význam a používanie 372  
*medzirovinná vzdialenosť*, význam termínu 77  
*medzistiúčet*, *medzistiúčtový*, význam a používanie 372  
*medzivegetačný*, význam a používanie 372  
*medzivrstvový*, *medzivrstvovo*, význam a používanie 372  
*medzizdrž*, význam a používanie 372

*medziznakový*, význam a používanie 372  
*memoriálový*, význam a používanie 372  
*menoslovie*, *menoslovny*, význam a používanie 372  
*metanol*, *metanolový*, význam a používanie 372  
*metylalkohol*, *metylalkoholový*, význam a používanie 372  
*mezonet*, *mezonetový*, význam a používanie 372  
*miešací*, význam a používanie 372  
*miešadlo*, *miešadielko*, význam a používanie 373  
*miešadlový*, význam a používanie 373  
*miešateľnosť*, význam a používanie 373  
*miešateľný*, význam a používanie 373  
*migrenik*, *migrenička*, význam a používanie 373  
*migrénový*, význam a používanie 373  
*mikrospinač*, *mikrospinačový*, význam a používanie 373  
*mikrotelefón*, *mikrotelefónny*, význam a používanie 373  
*mikrotunelovanie*, význam a používanie 373  
*mimomestský*, význam a používanie 373  
*mimopásmový*, význam a používanie 373  
*mimoprevádzkový*, význam a používanie 373  
*mimorovinnosť*, význam a používanie 373  
*mimorovinný*, význam a používanie 373  
*mimosústavový*, význam a používanie 373  
*Močenok*, pôvod názvu 27 – 28  
*monoklinická sústava*, význam termínu 80  
*monokryštály*, význam termínu 73  
*Monosa*, pôvod a používanie názvu 104 – 107  
*Monoský potok*, pôvod a používanie názvu 104 – 107  
*mošúr*, *masúr*, pôvod a význam 25  
*Mošurov*, pôvod názvu 25  
*motyčka*, pôvod a význam 25  
*Motyčky*, pôvod názvu 25 – 26  
*mozaikový kryštál*, význam termínu 74  
*mramorovaný*, význam a používanie 375  
*mráz*, pôvod a význam 26  
*Mrázovce*, pôvod názvu 26  
*mrázovec*, pôvod a význam 26  
*mrázovica*, pôvod a význam 26  
*mriežková priamka*, význam termínu 76  
*mriežková rovina*, význam termínu 77  
*mriežkové body*, význam termínu 76  
*mriežkové parametre*, význam termínu 78  
*mriežkový vektor*, význam termínu 77  
*mšen*, pôvod a význam 27  
*mučeník*, pôvod a význam 27 – 28  
*mučenny*, pôvod a význam 28  
*Mučín*, pôvod názvu 28  
*mučiť*, pôvod a význam 28  
*múl*, pôvod a význam 28  
*Muľa*, pôvod názvu 29  
*mulad*, pôvod a význam 28 – 29

*Muľka*, pôvod názvu 29  
*múr*, pôvod a význam 29  
*Muráň*, pôvod názvu 29 – 30  
*Muránska Dlhá Lúka*, pôvod názvu 30  
*Muránska Lehota*, pôvod názvu 30  
*muránsky*, pôvod a význam 30  
*müšli*, význam a používanie 57  
*müt*, *mut*, pôvod a význam 30  
*Mútne*, pôvod názvu 30  
*mútnosť*, význam a používanie 376  
*mütny*, pôvod a význam 30  
*muž*, význam a používanie 53 – 54  
*mužatka*, význam a používanie 54  
*mužicky*, význam a používanie 54  
*mužiček*, význam a používanie 54  
*mužik*, význam a používanie 54  
*mužne*, význam a používanie 54  
*mužnieť*, význam a používanie 55  
*mužnosť*, význam a používanie 55  
*mužný*, význam a používanie 55  
*mužskosť*, význam a používanie 55  
*mužsky*, význam a používanie 56  
*mužský*, význam a používanie 56  
*mužstvo*, význam a používanie 56 – 57  
*MVDr.*, význam a používanie 57  
*my*, význam a používanie 57 – 59  
*Mýjava*, pôvod názvu 31  
*myť*, pôvod a význam 31  
*Mýtina*, pôvod názvu 89  
*mýto*, *mýtmy*, pôvod a význam 89 – 90  
*Mýto pod Dumbierom*, pôvod názvu 90

*naaranžovať*, význam a používanie 182 – 183  
*nababrať sa*, význam a používanie 183  
*nababrať*, význam a používanie 183  
*nabacať*, význam a používanie 183  
*nabaláchať*, význam a používanie 183 – 184  
*nabalit'*, význam a používanie 184  
*nabetón*, *na betón*, význam a používanie 185  
*nabláznit'*, význam a používanie 184 – 185  
*nabláznit' sa*, význam a používanie 185  
*nadľa*, pôvod a význam 90  
*Nadľane*, pôvod a význam 90  
*Nadlice*, pôvod názvu 90  
*nadväznosť*, význam a používanie 191 – 192  
*nadväzný*, význam a používanie 191 – 192  
*Naháč*, pôvod názvu 91  
*nahý*, pôvod a význam 91  
*najtesnejšie usporiadanie*, význam termínu 81  
*námesta*, pôvod a význam 91  
*namesto*, *namiesto*, pôvod a význam 92  
*Námestovo*, pôvod názvu 91 – 92  
Nárečie ako klenot, správa z podujatia pre učiteľov a žiakov 346 – 348  
*navoj*, pôvod a význam 92  
*Návojevce*, pôvod názvu 92 – 93

*necpal*, *necpalý*, pôvod a význam 93  
*Necpaly*, pôvod názvu 93  
*necpať*, pôvod a význam 93  
*Nedelište*, pôvod názvu 93  
*nedelit'*, pôvod a význam 93  
*nedožer*, pôvod a význam 94  
*Nedožery-Brezany*, pôvod názvu 94  
nekrológ: KOČIS, František 344 – 346  
*nematický kvapalný kryštál*, význam termínu 75  
*Nemcovce*, pôvod názvu 95 – 96  
*Nemcovci*, *Nemčovci*, pôvod a význam 95 – 96  
*Nemčic*, *Nemčici*, pôvod a význam 95  
*Nemčiňany*, pôvod názvu 95  
*Nemec*, *Nemci*, pôvod a význam 94 – 95  
*Nemecká*, pôvod názvu 96  
*nemecký*, pôvod a význam 96  
*Nemecký*, pôvod názvu 96  
*Neslovák*, *Neslovenka*, význam a používanie 118 – 119  
*Neslovan*, význam a používanie 119  
*Nesluša*, pôvod názvu 144 – 145  
*neslušať*, pôvod a význam 145  
*neslušný*, pôvod a význam 145  
*nespavec*, význam a používanie 119  
*nespochybniteľný*, význam a používanie 119  
*nesúmerateľná štruktúra*, význam termínu 83  
*Nesvady*, pôvod názvu 145  
*nešvár*, *nešvárik*, význam a používanie 119  
*net*, význam a používanie 119  
*neterin*, *neterkin*, význam a používanie 120  
*netiketa*, význam a používanie 120  
*neuroprotéza*, význam a používanie 120  
*neurotizujúci*, význam a používanie 120  
*neuroveda*, význam a používanie 120  
*neusporiadaná štruktúra*, význam termínu 75  
*neusporiadaný kryštál*, význam termínu 73  
*neverec*, *neverci*, pôvod a význam 145 – 146  
*Neverice*, pôvod názvu 146  
*neverit'*, pôvod a význam 146  
*nevidieť*, pôvod a význam 146  
*nevidza*, pôvod a význam 146  
*Nevidzane*, pôvod a význam 146 – 147  
*Nevidzany*, pôvod názvu 146 – 147  
*Nevoľné*, pôvod názvu 147 – 148  
*nevôľný*, pôvod a význam 147  
*nevôľa*, pôvod a význam 147  
*nezbedník*, *nezbednička*, *nezbedniček*, význam a používanie 121  
*nezvada*, *nezvady*, pôvod a význam 145  
*Niggliho bunka*, význam termínu 79  
*Nimnica*, pôvod názvu 148  
*niva*, pôvod a význam 148  
*nivnica*, pôvod a význam 148  
*nivný*, pôvod a význam 148  
*níž*, pôvod a význam 149

*Nižná Olka*, pôvod názvu 287  
*Nižná*, pôvod názvu 149  
*nižný*, pôvod a význam 149  
*nora*, pôvod a význam 149  
*noríť sa*, pôvod a význam 149  
*Norovec*, pôvod názvu 149 – 150  
*norovec*, pôvod a význam 149 – 150  
*nosica*, pôvod a význam 150  
*Nosice*, pôvod názvu 150  
*nosiť*, pôvod a význam 151  
*Nová Bystrica*, pôvod názvu 208 – 209  
*Nováčane*, pôvod a význam 207  
*novák*, pôvod a význam 207 – 208  
*Nováky*, pôvod názvu 208  
*Novoť*, pôvod názvu 208  
*novota*, pôvod a význam 208  
*nový*, pôvod a význam 208  
*nýra*, pôvod a význam 209  
*Nýrovce*, pôvod názvu 209

*obida*, *obidá*, pôvod a význam 209 – 210  
*obidica*, pôvod a význam 210  
*obora*, pôvod a význam 210 – 211  
*Oborin*, pôvod názvu 210 – 211  
*obruč*, pôvod a význam 211  
*obručen*, pôvod a význam 211 – 212  
*Obručné*, pôvod názvu 211 – 212  
*obsahovosť*, význam a používanie 362  
*obsahovo-tematicky*, význam a používanie 362  
*obsažne*, význam a používanie 362  
*obsedant*, význam a používanie 363  
*obsedantne*, význam a používanie 363  
*obsedantnosť*, význam a používanie 363  
*obsekávať*, význam a používanie 363 – 364  
*Obyce*, pôvod názvu 210  
*ocov*, *ockov*, *ocinov*, *ocinkov*, význam a používanie 364  
*ocumľat'*, význam a používanie 364  
*očko*, pôvod a význam 212  
*Očkov*, pôvod názvu 212 – 213  
*odbočovací*, *o. pruh*, význam a používanie 310  
*oddeleňový*, význam a používanie 116 – 117  
*oddelenský*, význam a používanie 116 – 117, 364  
*oddýmenie*, význam a používanie 364 – 365  
*oddýmiť si*, význam a používanie 365  
*oddýmiť*, význam a používanie 365  
*odebníť*, význam a používanie 365  
*odebňovací*, význam a používanie 365  
*odebňovať*, význam a používanie 366  
*odenterovať*, význam a používanie 366  
*oder*, pôvod a význam 213  
*oderuodolnosť*, význam a používanie 366  
*oderuvzdornosť*, význam a používanie 366  
*odeskortovať*, význam a používanie 366  
*odfícať*, význam a používanie 366

*odfidlikat'*, význam a používanie 366 – 337  
*odfotiť sa*, význam a používanie 367  
*odfotiť*, význam a používanie 367  
*odchov*, význam a používanie 312  
*odchovanec*, význam a používanie 312 – 313  
*odchovankyňa*, význam a používanie 313  
*odchovať*, *odchovávať*, význam a používanie 313 – 314  
*odchovný*, význam a používanie 314  
*odkorčuľovať*, význam a používanie 198 – 201  
*odlúčiť sa*, význam a používanie 315  
*odlučovací*, význam a používanie 314  
*odlučovač*, význam a používanie 314  
*odlučovať*, *odlučovať sa*, význam a používanie 314 – 315  
*odnož*, význam a používanie 315 – 316  
*odnožiť*, *odnožovať*, *odnožovanie*, význam a používanie 316  
*odnožovací*, význam a používanie 316  
*odor*, pôvod a význam 213  
*Odorin*, pôvod názvu 213  
*odrasť*, význam a používanie 121  
*odrážadlo*, *odrážadlielko*, význam a používanie 121  
*odrb*, *odrbať*, význam a používanie 121  
*odrezávač*, význam a používanie 121  
*odskok*, význam a používanie 122  
*odťahovka*, význam a používanie 123  
*odtajnenie*, význam a používanie 123  
*odtentovať*, význam a používanie 123  
*odtrh*, význam a používanie 123  
*odtučnený*, význam a používanie 123  
*odtučňovačka*, význam a používanie 123  
*ohrada*, pôvod a význam 213  
*Ohradzany*, pôvod názvu 214  
*ochod*, pôvod a význam 282  
*ochodiť*, pôvod a význam 282  
*Ochodnica*, pôvod názvu 282 – 283  
*ochodný*, pôvod a význam 283  
*Ochtiná*, pôvod názvu 283  
*oko*, pôvod a význam 212, 283  
*okol*, pôvod a význam 283  
*okolica*, pôvod a význam 283 – 284  
*Okoličné*, pôvod názvu 284  
*okoličný*, pôvod a význam 284  
*okruh*, pôvod a význam 284  
*Okruhlé*, pôvod názvu 284 – 285  
*okružhy*, pôvod a význam 284 – 285  
*Olza*, pôvod názvu 285  
*olej*, pôvod a význam 285  
*olejník*, pôvod a význam 285 – 286  
*Olejníkov*, pôvod názvu 285 – 286  
*olejný*, pôvod a význam 286  
*Olešná*, pôvod názvu 286  
*olešný*, pôvod a význam 286  
*Olka*, pôvod názvu 286 – 287



*olša*, pôvod a význam 287  
*olšava*, pôvod a význam 287  
*Olšavica*, pôvod názvu 287 – 288  
*Olšavka*, pôvod názvu 288  
*olšina, olšinka*, pôvod a význam 288  
*Olšinkov*, pôvod názvu 288  
*Olšov*, pôvod názvu 289  
*Olšovane, Olšovjane*, pôvod a význam 328  
*Olšovany*, pôvod názvu 328  
*omasta*, pôvod a význam 328  
*omastina*, pôvod a význam 328 – 329  
*Omastiná*, pôvod názvu 328 – 329  
*omastiný*, pôvod a význam 329  
*Omšenie*, pôvod názvu 27  
 onomastika: používanie názvov *Monosa* a *Monoský potok* 104 – 107; slovo *agát* a jeho adaptácia v slovenčine a v terénnych názvoch 153 – 164  
*opát*, pôvod a význam 329  
*opátov*, pôvod a význam 329  
*Opatová*, pôvod názvu 329  
*Opatovce*, pôvod názvu 330  
*opina*, pôvod a význam 330  
*opnúť*, pôvod a význam 330  
*Opoj*, pôvod názvu 330 – 331  
*opona, oponica*, pôvod a význam 331  
*Orava*, pôvod názvu 331  
*Oravec*, pôvod názvu 332  
*Oravec*, pôvod a význam 332  
*Oravský Podzámok*, pôvod názvu 332  
*oravský*, pôvod a význam 332  
*ordzavý*, pôvod a význam 333  
*Ordzovane, Ordzovjane*, pôvod a význam 332 – 333  
*Ordzovany*, pôvod názvu 332 – 333  
*orech, orechový*, pôvod a význam 333  
*Orechová*, pôvod názvu 333  
*Oreské*, pôvod názvu 334 – 335  
*Orešane*, pôvod a význam 333 – 334  
*Orešany*, pôvod názvu 333 – 334  
*orešie*, pôvod a význam 334 – 335  
*orešský*, pôvod a význam 335  
*ortohexagonálna bunka*, význam termínu 78 – 79  
*osnova mriežkových priamok*, význam termínu 77  
*osnova mriežkových rovin*, význam termínu 77  
*osoba, osôbka*, význam a používanie 240 – 242  
*osobný, osobne*, význam a používanie 243 – 246  
*oveľa*, význam a používanie 191  
*oziabať*, časovanie 255

PANČOVÁ, Helena: Grécko-slovenský slovník od Homéra po kresťanských autorov, recenzia 39 – 46  
*parakryštal*, význam termínu 74  
*parkovaci, p-ia plocha*, význam a používanie 310 – 311

*Pasov, Passau*, používanie názvu 225 – 226  
 PAULINY, Eugen: Na písme zostalo. Dokumenty Veľkej Moravy, recenzia 108 – 115  
*pentalógia*, význam a používanie 37  
*perióda identity*, význam termínu 77  
*plošne centrovaná základná bunka*, význam termínu 78  
*polykryštalické látky*, význam termínu 73  
*polykryštalický agregát*, význam termínu 82  
*polymorfizmus*, význam termínu 81  
*polymorfna modifikácia*, význam termínu 81 – 82  
*polytypizmus*, význam termínu 82  
 Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko, správa z 21. ročníka súťaže 229 – 232  
*prekorčuľovať*, význam a používanie 198 – 201  
*priama mriežka*, význam termínu 76  
*priamková mriežka*, význam termínu 76  
*priamy priestor*, význam termínu 76  
*priaznivkyňa*, význam a používanie 48 – 49  
*priestorová mriežka*, význam termínu 76  
*priestorovo centrovaná základná bunka*, význam termínu 78  
*primitívna základná bunka*, význam termínu 78  
 Proglas k svätému evanjeliu, rozbor diela pri príležitosti záveru roka Konštantína a Metoda 321 – 327  
*prorodinný*, význam a používanie 165 – 166

*reálny kryštal*, význam termínu 74  
 rebelant 301  
 recenzie: DAVID, Jaroslav: Paměť města – názvy míst. Ostrava; DAVID, Jaroslav: Paměť města – názvy míst. Havířov 176 – 179; FRANKO, Michal: Slovo o řeči. Pohľady pedagóga na aktuálne problémy jazykovej kultúry a na sotácke nárečie 354 – 361; PANČOVÁ, Helena: Grécko-slovenský slovník od Homéra po kresťanských autorov 39 – 46; PAULINY, Eugen: Na písme zostalo. Dokumenty Veľkej Moravy 108 – 115; TIBENSKÁ, Eva: Sémantická štruktúra slovenskej vety 174 – 176; TUROČEKOVÁ, Monika: Zmena inténčnej hodnoty prefixáciou. Na príklade pohybových slovies 349 – 354; ZAJACOVÁ, Stanislava: Komunikačné registre v rolových hrách detí. Výsledky sociolingvistikého experimentu 233 – 236  
*recipročný*, význam a používanie 202 – 206  
*reciproká mriežka*, význam termínu 81  
*reciproké vektory*, význam termínu 81  
*reciproký priestor*, význam termínu 81  
*recipkový*, význam a používanie 202 – 206  
*redukovaná bunka*, význam termínu 79  
*retikulárna hustota*, význam termínu 77

*rombická sústava*, význam termínu 80  
*romboédrická základná bunka*, význam termínu 78  
*rovinná mriežka*, význam termínu 76  
*ruská ruleta*, pôvod a význam 14 – 18  
*Ružiná*, pôvod názvu 222

skloňovanie: názvov *Central* a *Centrál* 341 – 343; variantnosť koncoviek *-a/-u* v genitive singuláru neživotných maskulín 3 – 13

Slovenský národný korpus, správa o kurzoch na využívanie databáz 227 – 229

*smektický kvapalný kryštál*, význam termínu 75  
*sneh*, význam a používanie 253 – 254

*snehový*, význam a používanie 253 – 254

*snežný*, význam a používanie 253 – 254

*spätný*, *s-é svetlo*, význam a používanie 310 – 311

*spiatočkový*, *s-é svetlo*, význam a používanie 311

správy: Nárečie ako klenot, podujatie pre učiteľov a žiakov 346 – 348; Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko, 21. ročník súťaže 229 – 232; Slovenský národný korpus, kurzy na využívanie databáz 227 – 229

*stavebné častice*, význam termínu 72

*stavebné jednotky*, význam termínu 73

*stretávaci*, *s –ie svetlá*, význam a používanie 310 – 311

*stupeň neusporiadanosti*, význam termínu 74

*substitučný tuhý roztok*, význam termínu 73

*súmerateľná štruktúra*, význam termínu 83

*superštruktúra*, význam termínu 83

*šestuholníková sústava*, význam termínu 81

ŠIMKOVÁ, Mária, medailón pri príležitosti životného jubilea 307 – 309

*špán*, *španstvo*, pôvod a význam 197

*štruktúra látky*, význam termínu 72

*štruktúrny motív*, význam termínu 76

*štvorcová sústava*, význam termínu 80

terminológia: súpis základných termínov

z kryštalografie 72 – 84; vzťah medzi

etymológiou a definíciou lekárskeho termínu

65 – 72; vzťah termínov *recipročný* a *reciproky*

202 – 206

*tesné usporiadanie*, význam termínu 81

*tetragonálna sústava*, význam termínu 80

*tetralógia*, význam a používanie 37

TIBENSKÁ, Eva: Sémantická štruktúra

slovenskej vety, recenzia 174 – 176

*tienič*, význam a používanie 237 – 238

*tienidlo*, význam a používanie 237 – 238

*trigonálna sústava*, význam termínu 80

*triklinická sústava*, význam termínu 80

*trilógia*, význam a používanie 37

*triptých*, význam a používanie 37

*trojklonná sústava*, význam termínu 80

*trojrozmerné bloky*, význam termínu 73

*trojuholníková sústava*, význam termínu 80

*tuhý roztok*, význam termínu 74

TUROČEKOVÁ, Monika: Zmena intenznej hodnoty prefixáciou. Na príklade pohybových slovies, recenzia 349 – 354

tvorenie slov: o fungovaní kvantivy

v prevzatých slovách (na príklade vlastného

mena *Hollywood* a jeho adjektívneho derivátu)

139 – 143; významy a používanie niektorých

predponových slovies so základom *korčuľovať*

198 – 201

*usporiadaná štruktúra*, význam termínu 75

*usporiadanosť na diaľku*, význam termínu 81

*usporiadanosť nablízko*, význam termínu 81

*usporiadaný kryštál*, význam termínu 73

*uzlová priamka*, význam termínu 76

*uzlová rovina*, význam termínu 77

variant 302

*vektor bázy*, význam termínu 78

*vykorčuľovať*, význam a používanie 198 – 201

*Výšná Olka*, pôvod názvu 287

*Výšná Olšava*, pôvod názvu 287

*Wignerova-Seitzova bunka*, význam termínu 79

ZAJACOVÁ, Stanislava: Komunikačné

registre v rolových hrách detí. Výsledky

sociolingvistikého experimentu, recenzia 233

– 236

*základná bunka*, význam termínu 78

*základná perióda identity*, význam termínu 78

*základné vektory*, význam termínu 78

*zaraďovací*, *z. pruh*, význam a používanie 310

*závet*, pôvod a význam 49 – 50

*zavináč*, význam a používanie 254

*zdravotný brat*, význam a používanie 256

*Zelené*, pôvod názvu 222

*zmužnieť*, význam a používanie 55

*Zvolenské Nemce*, pôvod názvu 95

ŽIGO, Pavol, medailón pri príležitosti

životného jubilea 171 – 174

*župa*, pôvod a význam 193 – 197

*župan*, pôvod a význam 193 – 197

*župište*, pôvod a význam 195

*Sibyla Mislovičová*

**ISSN 0023-5202**

**MIČ 49 300**